

Αγορά και Κράτος στον Καπιταλισμό (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό Σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα Facebook [Με τον Μαρξ Πέραν του Μαρξ](#) στις 07/07/16.

Περιεχόμενο

Αγορά και Κράτος στον Καπιταλισμό

Κριτική προσέγγιση μιας ψευδούς αντίθεσης

Τα τελευταία χρόνια επανήλθε στο προσκήνιο και σε παγκόσμιο επίπεδο τόσο στην πολιτική όσο επίσης και στην επιστημονική συζήτηση η υποτιθέμενη βασική αντίθεση ανάμεσα στην αγορά και το κράτος. Η αγορά και το κράτος κατανοούνται σαν δύο στοιχεία του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής και ζωής τα οποία αντιμάχονται το ένα το άλλο και σχεδόν αλληλοαποκλείονται.

Η κριτική των αριστερών κομμάτων, των συνδικαλιστών και των προοδευτικών επιστημόνων συγκεντρώνεται πάνω στην καταστροφική δύναμη της ανεξέλεγκτης αγοράς, ενώ το κράτος, όχι μόνο μένει έξω από την κριτική αλλά ανάγεται σε κάτι το θετικό απέναντι στην αγορά. Αυτή όμως η θετική αναφορά στο κράτος εμπεριέχει μια αντίθεση: από τη μια μεριά η θετική αναφορά στο κράτος είναι αναγκαία για την προοδευτική πολιτική και την συνεπή αντιπροσώπευση των συμφερόντων των εξαρτημένα απασχολούμενων (δηλαδή των μισθωτών) και από την άλλη μεριά όμως γεννιούνται από αυτό τον προσανατολισμό προς το κράτος – ο οποίος είναι πάντοτε επίσης μια υπεράσπιση του κράτους – σοβαρά προβλήματα για μια προοπτική που επαγγέλλεται την γενική χειραφέτηση δηλαδή την ολοκληρωτική απελευθέρωση του ανθρώπου. Με σκοπό να κάνουμε παραστατική αυτή την αντιθετικότητα θα αναφερθούμε πρώτα στην κατ' αρχήν σχέση της αγοράς και του κράτους στην κοινωνία με κεφαλαιοκρατικό τρόπο παραγωγής και στη συνέχεια θα αναδείξουμε τις αλλαγές που συμβαίνουν σ' αυτή τη σχέση μέσα στα πλαίσια του προτσές της παγκοσμιοποίησης που υπάρχει ήδη από τη δεκαετία του '80.

Σε αντίθεση με αυτή την αντίληψη μιας απλής διχοτομίας ενός απλού διαχωρισμού σε αγορά και κράτος, έχουμε την γνώμη ότι στην κοινωνικοποίηση η οποία διαμεσολαβείται από την αγορά πρόκειται για δύο υποχρεωτικά αλληλοσυμπληρωνόμενα στοιχεία μιας κοινωνίας η οποία βασίζει την ύπαρξη της στην αυτοαξιοποίηση και αυτοαύξηση της αξίας – του χρήματος – του κεφαλαίου, δηλαδή στη συσσώρευση του κεφαλαίου ως αυτοσκοπός. (Μαρξ: «Το κεφάλαιο», τομ. 1, σελ. 143 και αλλού).

Ο σχηματικός διαχωρισμός σε αγορά και κράτος είναι μόνο μια ιδιαίτερη εκδήλωση και έκφραση του διαχωρισμού του οικονομικού από το πολιτικό που χαρακτηρίζει γενικά τις καπιταλιστικές κοινωνίες. Η αγορά είναι το μοντέλο της κυκλοφορίας του καπιταλισμού, είναι η έκφραση μιας τυφλής, ασύνειδης κοινωνικής σχέσης, συνάφειας, αλληλεξάρτησης. Το κράτος είναι το οργανωμένο συνολικό μονοπώλιο εξουσίας και βίας που προσιδιάζει προς την εμπορευματοπαραγωγή και ανήκει

σ' αυτήν. Προτού το κράτος τελέσει, μέσω νομοθεσιών και άλλων μέτρων, μια εκτεταμένη ενσωμάτωση των υποταγμένων σ' αυτό πολιτών, πραγματοποιεί μια πρωταρχική ενσωμάτωση. Οργανώνει τον «βουβό εξαναγκασμό των οικονομικών σχέσεων». (Μαρξ: «Το κεφάλαιο», τομ. 1, σελ. 762) και εγκαθιδρύει έτσι την ενσωμάτωση όλων των ατόμων στην καπιταλιστική εμπόρευματοπαραγωγή. Μόνο δια μέσου της εξαναγκαστικής υποχρέωσης για παραγωγικότητα του κεφαλαίου και για νομιμοφροσύνη προς το κράτος αποχτά η κυριαρχία την δυνατότητα εκείνων των λειτουργιών που παραχωρήθηκαν στο κράτος από τους υπηκόους του.

Έτσι το σύγχρονο κράτος οφείλει την καριέρα του στο γεγονός ότι το εμπορευματοπαραγωγό καπιταλιστικό σύστημα χρειάζεται μια αρμόδια αρχή η οποία να εγγυάται μέσα στα πλαίσια του ανταγωνισμού τη γενική βάση των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των ατόμων, καθώς και τις προϋποθέσεις της αξιοποίησης της αξίας - του χρήματος - του κεφαλαίου - συμπεριλαμβανομένων των μηχανισμών καταστολής για εκείνο το ενδεχόμενο που το ανθρώπινο υλικό θα γινόταν ανυπόταχτο προς τις αντιξοότητες του συστήματος.

Για τις προοδευτικές δυνάμεις της κοινωνίας το εθνικό κοινωνικό κράτος φαινόταν να είναι η θετική αντίθετη αρχή προς την ανεξέλεγκτα λειτουργούσα αγορά, στην πραγματικότητα όμως είναι μόνο η αρμόζουσα στην αγορά μορφή οργάνωσης και επιβολής της, με ιστορικά διαφορετικές κάθε φορά μορφές και υποστάσεις. Ως ένα απλό παράδειγμα μπορεί εδώ να αναφερθεί το ανεργιακό επίδομα το οποίο δεν είχε ποτέ σκοπό να εξασφαλίσει την ικανοποίηση των αναγκών των μισθωτών (μόνο σε κάποιο βαθμό) αλλά να εξυπηρετεί την λειτουργία της ατομικής αναπαραγωγής των υποκειμένων τα οποία βρίσκονται για κάποιο χρονικό διάστημα έξω από το προτσές αξιοποίησης του κεφαλαίου, με σκοπό να συνεχίσουν να είναι διαθέσιμα ως μελλοντικοί μισθωτοί εργάτες, ως «εφεδρικός στρατός» για την επόμενη ώση συσσώρευσης του κεφαλαίου. (Μαρξ: «Το κεφάλαιο, τομ 1. σελ. 651-663).

Μια αναπαραγωγή της καπιταλιστικής κοινωνίας με βάση αποκλειστικά την αγορά είναι αδύνατη. Το κράτος πρέπει να είναι πάντοτε παρών διότι η ίδια η αγορά συν-συγκροτείται τελικά κρατικά. Στα πλαίσια της καπιταλιστικής κοινωνικοποίησης είναι απαραίτητη μια πολιτική ρύθμιση του οικονομικού προτσές. Η πολιτική και οι θεσμικές μορφές ύπαρξης της, το κράτος, η δημοκρατία και το έθνος συνιστούν μόνο τον άλλο πόλο (εκτός από τον οικονομικό) του καπιταλιστικού φετιχιστικού συστήματος ο οποίος συγκροτείται από τη νομική μορφή των αστικών υποκειμένων. Οι οικονομικές και οι πολιτικο-νομικές κατηγορίες είναι οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος.

Γεννιέται το ερώτημα για την υλική βάση αυτής της πολιτικής ρύθμισης. Από τη μια πλευρά το κράτος πρέπει να επεμβαίνει διαρκώς στα δρώμενα εντός της αγοράς· από την άλλη πλευρά το κράτος δεν μπορεί ποτέ να καταργήσει την αγορά διότι αυτή προσφέρει την υλική βάση της καπιταλιστικά οργανωμένης οικονομίας. Η υλική βάση της πολιτικής εξαρτάται από το κεφάλαιο που παράγει κάτω από την προστασία ενός κράτους. Το κράτος έχει καθήκον να εγγυάται - κι αν είναι δυνατόν να καλυτερεύει - τις προϋποθέσεις, τους όρους - πλαίσιο για πετυχημένη συσσώρευση του κεφαλαίου· ταυτόχρονα εξασφαλίζει, μέσο της φορολόγησης της παραχθείσας υπεραξίας (κερδών) και των μισθών, την υλική του βάση και αποκτά έτσι την δυνατότητα για πολιτική. (Πολύ πέραν των φορολογικών εσόδων το κράτος αναγκάζεται να πάρει δάνεια διότι οι υποδομές της κοινωνίας της εργασίας δεν θα μπορούσαν να χρηματοδοτηθούν μόνο με τα φορολογικά έσοδα. Με αυτό τον τρόπο το κράτος βάζει ενέχυρο τα μελλοντικά πραγματικά έσοδα).

Η πολιτική (και μαζί με αυτή η αστική δημοκρατία και το κράτος) μεγάλωσαν δίπλα και μαζί με το ανερχόμενο κεφάλαιο. Είναι δεμένη χειροπόδαρα με αυτό. Ήδη το γεγονός ότι η πολιτική πρέπει να χρησιμοποιεί το οικονομικό μέσο δηλαδή το χρήμα δείχνει καθαρά ότι αυτή χωρίς τα έσοδα από τη φορολογία (και το δανεισμό) είναι ένα τίποτα. Η πολιτική είναι το σύστημα ρύθμισης μιας κοινωνίας η οποία βασίζεται στο χρήμα και εξαρτάται από το χρήμα. Η πολιτική ήταν και συνεχίζει να είναι ένα εξαρτώμενο μέγεθος και όχι αυτή που κινεί τον κόσμο.

Το πραγματικό δομικό πρόβλημα μιας προοδευτικής πολιτικής – όσο μπορεί αντικειμενικά να γίνει στον καπιταλισμό – συνίσταται στο γεγονός ότι με αυτές τις φορολογίες αφαιρείται στην πορεία από το κράτος η ίδια η υλική βάση των πολιτικών του μέτρων που στοχεύουν στην αναδιανομή του εθνικού εισοδήματος. Και τούτο διότι εξ' αιτίας αυτού του είδους προοδευτικής πολιτικής περιορίζονται κατά κανόνα οι δυνατότητες για συσσώρευση του κεφαλαίου. Η μάζα των υπεραξίας (των κερδών) μειώνεται και τότε έχουν δίκαιο οι συντηρητικοί πολιτικοί όταν ισχυρίζονται ότι όπου δεν υπάρχει τίποτα δεν μπορεί να διανεμηθεί τίποτα. Έτσι η δυνατότητα υλοποίησης κοινωνικοκρατικών μέτρων είναι άμεσα και ουσιαστικά συνδεδεμένη με το γεγονός ότι το προτσές αξιοποίησης του κεφαλαίου ως τέτοιο τελείται χωρίς σοβαρές διαταραχές.

Γεννιέται το ερώτημα για τη θέση και τη μεταμόρφωση του εθνικού κράτους μέσα στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης. Μέχρι τη κρίση του μεταπολεμικού κεϊνσιανικό-φορντιστικού κράτους προνοιάς στην δεκαετία του '70, ο διαχωρισμός των λειτουργιών της αγοράς και του κράτους ήταν σε μεγάλο βαθμό αποδεκτός. Ακόμη και οι υπερ-φιλελεύθεροι φανατικοί της αγοράς εκτιμούσαν τον ρυθμιστικό ρόλο του κράτους παρ' όλη την αντικρατική ρητορική τους. Με τα αυξανόμενα φαινόμενα της κρίσης του παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος η κρατική ρύθμιση που οδήγησε στο κράτος προνοιάς περιπέφτει όμως όλο και περισσότερο κάτω από την πίεση της απορυθμισμένης, ανεξέλεγκτης υπερεθνικής επιχειρηματικότητας. Το καθήκον της πολιτικής δηλαδή η εθνικοκρατική ρύθμιση πάει να παραλύσει. Και τούτο διότι πολιτικές δυνάμεις μπορούν να υπάρχουν και να αναπτύσσονται μόνο πάνω σε εθνικοκρατική βάση. Αυτός ο εθνικοκρατικός χαρακτήρας της πολιτικής βρίσκεται όμως σε αντίθεση προς την υπερεθνική μεταμόρφωση του κεφαλαίου εξαιτίας του προτσές της παγκοσμιοποίησης. Γι' αυτό οι νεοφιλελεύθεροι επιστήμονες και οι νεοφιλελεύθεροι-συντηρητικοί πολιτικοί άρχισαν μια ισχυρή καμπάνια ενάντια σ' αυτή την κρατική ρύθμιση που περιείχε κοινωνικό περιεχόμενο, η οποία καμπάνια μεταπλάστηκε σε πραγματική πολιτική αποδόμησης του κράτους προνοιάς από δεξιές και σοσιαλδημοκρατικές κυβερνήσεις.

Η παγκοσμιοποίηση ως διεθνοποίηση της σχέσης κεφάλαιο (καθώς και οι νεοφιλελεύθερες αντιλήψεις για την κοινωνία) πρέπει να κατανοηθεί από τη μια μεριά σαν μια συνειδητή στρατηγική, σαν ένα έργο της ταξικής πάλης, κατά κάποιο τρόπο, από τα πάνω, σαν μια καλά υπολογισμένη και προγραμματισμένη στρατηγική του κεφαλαίου με σκοπό να ξεπεράσει την κρίση του κεϊνσιανισμού – φορντισμού δηλαδή την κρίση του μοντέλου κρατικής ρύθμισης που επικρατούσε μετά το 1945. Από την άλλη μεριά δεν επιτρέπεται να υποτιμηθεί η αναγκαιότητα η οποία προέρχεται από τις πραγματικές δυσκολίες της αξιοποίησης του κεφαλαίου στο σημερινό στάδιο ανάπτυξης του καπιταλισμού. Μέσα στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης το εθνικό κράτος είναι μόνο σε περιορισμένο βαθμό και μόνο παροδικά σε θέση να προσφέρει υπηρεσίες στην υπερεθνική επιχειρηματικότητα. Επειδή ακριβώς σ' αυτό το επίπεδο οι δύο πόλοι της καπιταλιστικής κοινωνικοποίησης (αγορά και κράτος) διαχωρίζονται κρισιακά και δεν μπορούν πλέον να μουν κάτω από ένα παρονομαστή. Το εθνικό κράτος μεταλλάσσεται σε αυξανόμενο βαθμό σε μια διαχείριση μιας κατάστασης μόνιμης έκτακτης ανάγκης διότι, πρώτον δεν μπορεί πλέον να ρυθμίζει την παγκοσμιοποιημένη επιχειρηματικότητα και δεύτερον μειώνονται τα έσοδά του. Τώρα αποδεικνύεται ότι τα «πολιτισμικά επιτεύγματα» της μεταπολεμικής εποχής δεν ήταν αυτόφωτα αλλά μπόρεσαν να επιτευχθούν μόνο εξαιτίας μιας πετυχημένης εκμετάλλευσης της «αφηρημένης εργασίας». Σήμερα ακόμη και κάτω από συνθήκες της μαζικής ανεργίας και της νέας φτώχειας αποδομείται το κοινωνικό κράτος και απολύει τα παιδιά του. Αραιώνονται ολόκληρες υποδομές και περιορίζονται σε λίγες «μητροπολικές περιοχές». Ζούμε το προτσές διάλυσης του κλασσικού αστικού κράτους προνοιάς, το κεϊνσιανικό-φορντιστικό παράδειγμα είναι πλέον μόνο νοσταλγία και τα καθεστώτα του τρίτου κόσμου βρίσκονται σε κατάσταση φτώχειας, αθλιότητας, σήψης και βαρβαρότητας αφού έγιναν τα προϊόντα-σκουπίδια της παγκοσμιοποίησης.

Όταν το κεφάλαιο βρίσκεται γενικά σε κρίση η οποία δεν είναι μόνο συγκυριακή αλλά δομικής υφής,

τότε η κρατική πολιτική είναι αναγκασμένη, ανεξάρτητα από τις επιθυμίες των φορέων της, να πάρει μέτρα που οδηγούν όλο και περισσότερο σε απορύθμιση και ξεχαρβάλωμα του κράτους προνοίας. Αν κανείς δεν επιθυμεί αυτή την εξέλιξη τότε πρέπει να κριτικάρει την κατ' αρχήν εξάρτηση της κοινωνίας από την αξιοποίηση της αξίας-του χρήματος-του κεφαλαίου και όχι τις λιγότερο ή περισσότερο αναγκαστικές αρνητικές επιπτώσεις της.

Το εθνικό κράτος ναι μεν δεν εξαφανίζεται στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης, συνεχίζει να υπάρχει, αλλάζει όμως, εν μέρει σε μεγάλο βαθμό, τη μορφή εμφάνισης του και τον τρόπο λειτουργίας του. Η ιστορική επέκταση της παγκόσμιας αγοράς στο τέλος του 19ου και αρχές του 20ου αιώνα οδήγησε σε μια επέκταση και ισχυροποίηση των αρμοδιοτήτων των εθνικών κρατών. Σήμερα αντίθετα η επέκταση της παγκόσμιας αγοράς οδηγεί στην αποδυνάμωση των πολιτικών δυνατοτήτων διαμόρφωσης. Οι κρατικοί παράγοντες αναγκάζονται να ακολουθήσουν όλο και περισσότερο μια οικονομική λογική. Η πολιτική ναι μεν δεν εξαφανίζεται, προσομοιάζει όμως όλο και περισσότερο προς τον οικονομικό εξορθολογισμό, προς την επιχειρηματική λογική.

Έτσι το εθνικό κράτος ναι μεν διαβρώνεται αλλά δεν εξαφανίζεται, ούτε το κράτος ούτε το εθνικό, απλά μεταμορφώνεται. Ενώ η εθνικοκρατική κυριαρχία συρρικνώνεται ή ακόμη καταργείται σε μεγάλο βαθμό σε μερικά πεδία ισχυροποιείται σε άλλα πεδία. Ενώ π.χ. προηγούμενα η πολιτική της αγοράς εργασίας εξασκείτο σχετικά αυτόνομα από τα εκάστοτε εθνικά κράτη, είναι σήμερα στην πράξη εξαρτημένη σε αυξανόμενο βαθμό από την μεταναστευτική πολιτική που ακολουθούν άλλες χώρες, στην δε Ε.Ε. από τις αποφάσεις που λαμβάνονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Πού καταλήγει αυτή η μεταμόρφωση του εθνικού κράτους;

Ενώ η κρατική δραστηριότητα από τη μια μεριά μειώνεται και η πολιτική για την οικονομική ζωή εμφανίζεται όλο και περισσότερο ως οργανωτής ορισμένων όρων πλαισίου χωρίς να επεμβαίνει πλέον ως σχεδιαστής και προγραμματιστής οικονομικών διαδικασιών, αυξάνεται από την άλλη μεριά η κρατική δραστηριότητα και οι δαπάνες στον τομέα της λεγόμενης «εσωτερικής ασφάλειας». Ενώ στην εποχή του κέϊνσιανισμού-φορντισμού είχαμε τη διπλή λειτουργία του κράτους ασφάλειας (από τη μια πλευρά την κοινωνική ασφάλεια δηλαδή την επί μέρους ασφάλεια των ατόμων από τις επιπτώσεις της λειτουργίας της οικονομικής τάξης και από την άλλη πλευρά την εξασφάλιση της πολιτικής και οικονομικής τάξης ως τέτοιας), σήμερα έχουμε να κάνουμε όλο και περισσότερο με ένα μονοδιάστατο κατασταλτικό κράτος ασφάλειας.

Μια αποφασιστική διαφορά είναι τούτη: ενώ στο κέϊνσιανικό-φορντιστικό κράτος προνοίας η ενσωμάτωση των μισθωτών επιτυγχάνετο κυρίως μέσω υλικών παραχωρήσεων και ωφελημάτων, σήμερα επιβάλλεται όλο και περισσότερο ένα μοντέλο ιδεολογικής ενσωμάτωσης χωρίς υλικό υπόβαθρο και περιεχόμενο. Υλοποιείται δηλαδή μια εθνικο-ρατσιστική ενσωμάτωση η οποία ενδιαφέρεται όλο και λιγότερο για την κοινωνική ασφάλεια ως παράγοντα ενσωμάτωσης στο σύστημα. (Να μη ξεχνούμε ότι ο εθνικισμός και ο ρατσισμός είναι βασικές ιδεολογίες της κοινωνίας των εμπορευμάτων και ως τέτοιες υπάρχουν στον άλφα ή βήτα βαθμό και διαμόρφωσης σε όλα τα καπιταλιστικά μοντέλα ρύθμισης).

Για πρώτη φορά τα εθνικά κράτη, όπως επίσης και η Ε.Ε., είναι αναγκασμένα να χειριστούν τα μεγάλα διεθνή μεταναστευτικά ρεύματα. Οι ελευθερίες που επαγγέλλεται ο νεοφιλελευθερισμός αφορούν πάντοτε τα εμπορεύματα, τις υπηρεσίες και το κεφάλαιο αλλά ποτέ την εργατική δύναμη. Για το μεταβλητό κεφάλαιο δηλαδή τις εργατικές δυνάμεις δεν προβλέπεται μια τέτοια φιλελευθεροποίηση όπως προβλέπεται για τις άμεσες ανάγκες του σταθερού κεφαλαίου δηλαδή την τεχνολογία. Ενώ δηλαδή στον τομέα της μεταφοράς κεφαλαίου έχουμε μια υποχώρηση της κρατικής δραστηριότητας, εντείνει η κρατική πολιτική τις επεμβάσεις της στον τομέα της ελευθερίας διακίνησης των εργατικών δυνάμεων στο διεθνές επίπεδο.

Συνοπτικά – Συμπερασματικά

Όσο καιρό δεν ξεπερνιέται αντικειμενικά το γεγονός ότι όλος ο ενεργός χρόνος ζωής των ανθρώπων ταυτίζεται με την εργασία, όσο καιρό η πλειοψηφία αναγκάζεται να είναι υποζύγιο της εργασίας και να υποτάσσεται στο μολώχ του χρήματος, τόσο καιρό χρειάζεται να εγκαθιδρυθεί και να υπάρχει επίσης το «κράτος» ως ξεχωριστός μηχανισμός εξαναγκασμού ο οποίος «διεκπεραιώνει γενικές κοινές υποθέσεις» και εγγυάται ταυτόχρονα την (όσο το δυνατόν) απρόσκοπτη κατανάλωση της εργατικής δύναμης (Μαρξ: «Το κεφάλαιο», τομ. 3, σελ.484-485).

Κάτω από τις συνθήκες του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής και ζωής δεν θα μπορούσε να υπάρχει καμιά άλλη αρμόδια αρχή εκτός από το κράτος που να μπορεί να εξασφαλίζει τουλάχιστον ένα μίνιμουμ των πολιτισμικών επιπέδων – με την ευρεία έννοια του όρου – και να αμβλύνει τις καταστροφικές επιπτώσεις του επιχειρηματικού ορθολογισμού. Η υλοποίηση της απαίτησης των νεοφιλελεύθερων για υποχώρηση του κράτους, για «λεπτό κράτος» (ιδιωτικοποιήσεις) εμπεριέχει ήδη πρώτες ενδείξεις της πλήρους απο-πολιτισμοποίησης η οποία φάνηκε από την αρχή του καπιταλισμού ότι είναι μια καιροφυλακτούσα δυνατότητα αυτού του τρόπου παραγωγής και ζωής.

Ο ίδιος ο σύγχρονος κρατικός μηχανισμός είναι μόνο μια σφαίρα λειτουργίας του καπιταλισμού όπως και η αγορά: ενώ στην αγορά πραγματοποιείται η επαναμετατροπή της «υπεραξίας», που βρίσκεται φετιχιστικά ενσωματωμένη στα εμπορεύματα, σε χρήμα, το κράτος ρυθμίζει αυτές τις αγορές, δημιουργεί τις προϋποθέσεις-πλαίσιο, εμφανίζεται εν μέρει το ίδιο ως επιχειρηματίας και προπαντός είναι λειτουργός της γενικής καπιταλιστικής διοίκησης των ανθρώπων. Αγορά και κράτος είναι λοιπόν πάντοτε μόνο οι δύο όψεις του ίδιου καπιταλιστικού νομίσματος. Αυτό λοιπόν το κρατικό τερατούργημα του «Λεβιάθαν» (Hobbes), αυτός, ο διαχωρισμένος και αποξενωμένος από την αυτό-δραστηριότητα και την αυτό-οργάνωση των ανθρώπων, μηχανισμός, να τον αντιλαμβάνεσαι ως αντικαπιταλιστική μορφή – αυτό θα ισοδυναμούσε με τον ισχυρισμό ότι ο κύκλος μπορεί να τετραγωνιστεί. Η μηχανή της αγοράς και η κρατική μηχανή μπορούν να αποτελούν μόνο δύο αλληλεξαρτώμενους μηχανισμούς της ίδιας της «ωραίας μηχανής» (Smith) του καπιταλιστικού αυτοσκοπού της αυτό-αξιοποίησης και αυτό-αύξησης της αξίας – του χρήματος – του κεφαλαίου. Η κρατικοοικονομική ρύθμιση οποιασδήποτε μορφής και έντασης δεν μπορεί να άρει αυτόν τον παραλογισμό του καπιταλιστικού αυτο-σκοπού.

Ο κείνσιανισμός-φορντισμός ήταν ακριβώς, η πρώτη και ταυτόχρονα η τελευταία προσπάθεια για τη σωτηρία του καπιταλιστικού συστήματος. Όταν το κράτος παραιτείται τότε πρέπει επίσης να παραιτηθεί και η αγορά. Πεθαίνουν μαζί. Δεν έχει πλέον κανένα νόημα να καλούμε την αγορά ενάντια στο κράτος και το κράτος ενάντια στην αγορά. Αποτυχία του κράτους και αποτυχία της αγοράς είναι ταυτόσημα όταν η κοινωνική μορφή αναπαραγωγής του καπιταλισμού έχει ήδη χάσει σε μεγάλο βαθμό την ικανότητα λειτουργίας της.

Ένας ανεξέλεγκτος καπιταλισμός δηλαδή οικονομία της αγοράς επιστρέφει στην κατάσταση της διαρκούς έκτακτης ανάγκης του πρώιμου καπιταλισμού, του «Μάτσεστερ-καπιταλισμού». Όπου διαλύεται το μονοπώλιο της εξουσίας και της βίας δηλαδή η κυριαρχία του κράτους και συνεχίζει παρόλα αυτά να υπάρχει η οικονομία της αγοράς σε μαφιόζικες και άθλιες μορφές, τότε κυριαρχεί η ανοικτή βαρβαρότητα.

Κράτος και φιλελευθερισμός (Μια γενική προσέγγιση)

Το σύγχρονο καπιταλιστικό υποκείμενο όλων των τάξεων είναι ένα σχιζο-υποκείμενο διαχωρισμένο σε ένα homo economicus και ταυτόχρονα σε ένα homo politicus δηλαδή σε ένα υποκείμενο της «αφηρημένης εργασίας», του «κερδίζειν χρήμα», του ανταγωνισμού και σε ένα υποκείμενο-πολίτης (citoyen). Σ' αυτό το διχασμό του ατόμου αντιστοιχεί η θεσμική πολικότητα της αγοράς και του

κράτους.

Στις προκαπιταλιστικές κοινωνίες – ανεξάρτητα του πως μπορεί να τις κρίνει κανείς – δεν υπήρχε αυτός ο διχασμός. Μάλλον κυριαρχούσε μια πολιτιστικο-κουλτουριστική ενότητα, ένας «κόσμος» κάτω από τον οποίο υπάγοντο οι διάφορες κοινωνικές δραστηριότητες. Το σύγχρονο εμπορευματοπαραγωγό σύστημα δηλαδή ο καπιταλισμός κατέστρεψε αυτό τον «κόσμο» των παλιών κουλτούρων χωρίς όμως να μπορέσει να δημιουργήσει μια νέα πολιτιστικο-κουλτουριστικά θεμελιωμένη κοινωνική τάξη. Αντ' αυτού η σχέση της οικονομικής δραστηριότητας και του κοινωνικού οργανισμού αντιστράφηκε, τέθηκε με το κεφάλι κάτω: η οικονομική δραστηριότητα δεν είναι πλέον μια επί μέρους λειτουργία μιας υπερκαλύπτουσας κουλτούρας αλλά αντίστροφα η ανθρώπινη κοινωνία υποβιβάστηκε σε ένα υποπροϊόν της οικονομικής δραστηριότητας.

Αυτή η απόσπαση της οικονομικής δραστηριότητας, που προηγούμενα εντασσόταν φυσιολογικά ως μέρος του συνόλου της αναπαραγωγής της κοινωνικής ζωής, έγινε δυνατή επειδή πήρε τη μορφή της «αφηρημένης εργασίας» που δεν είναι τίποτ' άλλο από «ξόδεμα ανθρώπινου μυαλού, μυώνων, νεύρων, χεριών», από «ξόδεμα ανθρώπινης εργατικής δύναμης με τη φυσιολογική έννοια και με αυτή την ιδιότητα της όμοιας ανθρώπινης ή αφηρημένης ανθρώπινης εργασίας αποτελεί την αξία του εμπορεύματος» (Μαρξ: «Το κεφάλαιο» τομ. 1, σελ. 58, 60).

Έτσι η «αφηρημένη εργασία» – που «αποτελεί την αξία του εμπορεύματος» – είναι ο ειδικός τρόπος, το ειδικό περιεχόμενο που παίρνει το «προτσές ανταλλαγής της ύλης ανάμεσα στον άνθρωπο και τη φύση» (Μαρξ: «Το κεφάλαιο», τόμ. 1, σελ. 190) στον κεφαλαιοκρατικό τρόπο παραγωγής και ζωής. Είναι η ειδική μορφή δραστηριότητας της καπιταλιστικής οικονομικής αυτοσκοπικής σφαίρας. «Αυτοσκοπική» διότι η οικονομική δραστηριότητα δεν έχει πλέον σκοπό την ικανοποίηση των αναγκών των ανθρώπων αλλά την ικανοποίηση της μοναδικής ανάγκης της αξίας – του χρήματος – του κεφαλαίου να αυτοαξιοποιείται και να αυτοαυξάνεται ως αυτοσκοπός, δηλαδή του κυνηγητού του κέρδους ως αυτοσκοπός. (Μαρξ: «Το κεφάλαιο», τομ. 1, σελ. 143 και αλλού).

Ήταν αυτή η «αφαίρεση αξία» που από-ενσωμάτωσε τους διάφορους τομείς της ζωής και απόσπασε την σφαίρα «εργασία» ως αφηρημένη δηλαδή ξεχωριστή σφαίρα λειτουργίας και την μετέτρεψε σε ένα τομέα καθαρής κατανάλωσης αφηρημένης ανθρώπινης ενέργειας.

Αυτή η απόσπαση και αυτονόμηση της οικονομικής δραστηριότητας σημαίνει τούτο: οι άνθρωποι αυτοί καθ' αυτοί δεν έχουν πλέον σ' αυτές τις συνθήκες καμιά άλλου είδους κοινωνική και πολιτιστικό-κουλτουριστική σχέση, συνάφεια και αλληλεξάρτηση πέραν της οικονομικής τους δραστηριότητας. Μετατράπηκαν σε «αφηρημένα άτομα» ή σε «μεμονωμένα άτομα» ("vereinzelte Einzelnen – Μαρξ). Η κοινωνική τους σχέση δημιουργείται πλέον μόνο αρνητικά, δια μέσου του οικονομικού ανταγωνισμού. Στη θέση του πολιτιστικό-κουλτουριστικά διαμεσολαβούμενου «κόσμου» τέθηκε το χρήμα έτσι που η κοινότητα (το κοινό) της κοινωνίας δεν εμφανίζεται τώρα ως ανθρώπινη αλλά ως πραγματοποιημένη, ως φετιχιστική (Μαρξ: «Το κεφάλαιο», τομ. 1, σελ. 84-97). Κάθε αγέλη λύκων είναι πιο κοινωνικά οργανωμένη απ' ότι οι άνθρωποι της οικονομίας της αγοράς.

Ήδη στην πρώιμη εποχή αυτού του παράλογου συστήματος ο άγγλος φιλόσοφος Thomas Hobbes (1588-1679), όντας συνεπής προς τα δεδομένα και τα γεγονότα που είχε μπροστά του, παρίστανε τον άνθρωπο ως ένα κατ' αρχήν εγωιστικό ον το οποίο είναι από τη φύση του πιο μοναχικό απ' ότι ένα ζώο. Γι' αυτό ισχυριζόταν ότι η κοινωνία στην «φυσική κατάσταση» δεν είναι τίποτ' άλλο από ένας «πόλεμος όλων εναντίων όλων». Ο Hobbes ξέχασε ωστόσο ότι δεν περιέγραφε κατ' ουδένα λόγο την «φύση» της ανθρώπινης κοινωνίας γενικά αλλά το ιστορικό αποτέλεσμα ενός προτσές κατά το οποίο οι πρώτες βάσεις της σύγχρονης οικονομίας της αγοράς άρχισαν να διαλύουν την παλιά μορφή κοινότητας των ανθρώπων. [Μαρξ: «Grundrisse», σελ. 383-421 (σ. 358-389 Ελληνική Έκδοση)].

Η νέα «ελευθερία» των ατόμων, που ήταν τώρα αλυσοδεμένη με την αγορά, ήταν μόνο, η ελευθερία

να υποτάσσουν τους εαυτούς τους κάτω από τους εξαναγκαστικούς νόμους του ανταγωνισμού. Για να μη αλληλοκατακρεουργούνται τα άτομα σ' αυτό τον δολοφονικό ανταγωνισμό, ο Hobbes επινόησε το κράτος ως αναγκαία δύναμη που έχει το μονοπώλιο της βίας και της καταπίεσης (κυριαρχία) το οποίο πρέπει να στέκεται πάνω από τα εγωιστικά άτομα και να τα εκφοβίζει και στο οποίο έδωσε το όνομα του βιβλικού τέρατος «Λεβιάθαν». Τα μικρά άτομα-τέρατα της οικονομίας της αγοράς πρέπει να τιθασευτούν και να δαμαστούν από το μεγαλύτερο τέρας του κρατικού «Λεβιάθαν».

Ο «Λεβιάθαν», όπως και η ανεξέλεγκτη λειτουργία της αγοράς, δεν αποτελεί ένα θεσμό πολιτιστικό-κοινοτιστικής και κοινωνικής κοινότητας. Και τούτο διότι το κράτος δεν υπερβαίνει τον ολοκληρωτικό ανταγωνισμό: είναι μόνο μια κατασταλτική εξωτερική δύναμη που βρίσκεται έξω από τα άτομα, ένας μηχανισμός ο οποίος δημιουργεί τους αναγκαίους κοινούς όρους και προϋποθέσεις πλαισίου (υποδομές) για την δραστηριότητα των μανιασμένων και λυσσασμένων υποκειμένων της αγοράς.

Επειδή τα εμπορεύματα, όπως λέει ο Μαρξ, δεν μπορούν να πάνε μόνα τους στην αγορά, πρέπει οι κάτοχοι των εμπορευμάτων (συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που δεν κατέχουν τίποτ' άλλο παρά την εργατική τους δύναμη) να υποστούν - εκτός από την παράλογη αντιστροφή της δικής τους κοινωνικής σχέσης σε μια σχέση ανάμεσα σε πράγματα - ακόμα μια άλλη δευτερογενή σχέση, θεωρούμενη αυτή τη φορά ως πρόσωπα δικαίου που συνομολογούν συμφωνίες (Μαρξ: «Το κεφάλαιο», τομ. 1, σελ. 98). Ως τέτοια προϋποτίθενται όμως ήδη a priori ως υποκείμενα της «αφηρημένης εργασίας» και του εμπορεύματος τα οποία βρίσκονται στην αγορά σε ανταγωνιστικές σχέσεις μεταξύ τους. Αυτός είναι ο λόγος που κάνει αναγκαία την σφαίρα του Δικαίου καθώς και άλλων γενικών συνθηκών πλαισίου του εμπορευματοπαραγωγού συστήματος οι οποίες συνοψίζονται στη μορφή του κράτους.

Εδώ όμως δεν έχουμε να κάνουμε με μια αρμόδια αρχή που είναι αποτέλεσμα μιας συνειδητής κοινωνικής συνεννόησης των ανθρώπων. Και τούτο διότι η κοινωνικοποίηση της αξίας που προϋποθέτει αντιθετικά ατομικά συμφέροντα δεν μπορεί άμεσα να τα βγάλει πέρα με τον εαυτό της. Χρειάζεται γι' αυτό το σκοπό μια σφαίρα η οποία να βρίσκεται δίπλα από την πραγματική λειτουργία της κοινωνίας μέσα στα πλαίσια της οποίας γίνεται η διαπραγμάτευση για τους όρους και τις μορφές κίνησης του «πολέμου όλων εναντίων όλων».

Αυτή είναι η κατάσταση πραγμάτων που προκαλεί τον διχασμό του αφηρημένου υποκειμένου του εμπορεύματος σε ένα πρόσωπο της «εργασίας» και σε «ένα πρόσωπο του Δικαίου και άνθρωπο-πολίτη ενός κράτους», σε "homo economicus" και σε "homo politicus".

Έτσι δίπλα από την αφηρημένη γενικότητα του χρήματος μπαίνει και η αφηρημένη γενικότητα του κράτους η οποία στέκεται απέναντι στα άτομα το ίδιο εξωτερικά και ξένα - όπως το χρήμα - ως έκφραση του δικού τους κοινωνικού παραλογισμού. Και η ιδιαίτερη σφαίρα των δραστηριοτήτων των διαμάχων και των συγκρούσεων που αφορούν το Δίκαιο και το κράτος είναι ακριβώς η φημισμένη πολιτική ως στοιχείο της κοινωνικοποίησης της αξίας - του χρήματος - του κεφαλαίου. Αποδεικνύεται λοιπόν ότι η αξία - που παράγεται από την «αφηρημένη εργασία» - δεν είναι μόνο μια οικονομικά περιορισμένη κατηγορία αλλά μια υπερκαλύπτουσα κατηγορία η οποία γεννά από τον εαυτό της με λογική αναγκαιότητα τόσο την οικονομία όσο επίσης και την πολιτική.

Λαμβάνοντας υπόψη τα πιο πάνω γίνεται καθαρό ότι είναι μια αυταπάτη να ισχυρίζεται κανείς ότι η μορφή αξία θα μπορούσε να ρυθμίζεται πολιτικά στο πνεύμα της κοινωνικής χειραφέτησης, αυταπάτη που υπάρχει ακόμη μέχρι σήμερα σε διάφορες παραλλαγές. Το κεντρικό σημείο αυτής της αυταπάτης της πολιτικής συνοψίζεται στην θετική αντιμετώπιση των εννοιών της «αστικής δημοκρατίας» και της «δημοκρατοποίησης». Η αστική δημοκρατία δεν είναι όμως τίποτ' άλλο παρά η πιο αναπτυγμένη κρατική μορφή πάνω στο έδαφος της αξίας στην οποία εκφράζονται και

εκδηλώνονται κατά συνέπεια πιο καθαρά οι ειδικές αντιθέσεις του εμπορευματοπαραγωγού συστήματος. Σύμφωνα με την έννοια της και την άμεση σημασία της λέξης αυτή είναι μορφή κυριαρχίας, και μάλιστα στην κυριολεξία: της αυτό-κυριαρχίας και αυτό-υποταγής όλων των μελών της κοινωνίας κάτω από την κοινή φετιχιστική μορφή της αξίας ή την παγκόσμια μηχανή του κεφαλαίου. Ως εκ τούτου η κριτική της αξίας εμπεριέχει με λογική αναγκαιότητα την κριτική της πολιτικής υποκειμενικότητας δηλαδή του “*homo politicus*”, και μια ριζοσπαστική κριτική της αστικής δημοκρατίας. Δεν είναι τυχαία η «κρίση της πολιτικής» είναι συστατικό μέρος της απόλυτης κρίσης της κοινωνικοποίησης της αξίας – του χρήματος – του κεφαλαίου, που ζούμε σήμερα. Τα συμπτώματα είναι χειροπιαστά. Όμως δεν πρόκειται για αποτυχία των πολιτικών αλλά της ίδιας της πολιτικής ως σφαίρας λειτουργίας.

Σ’ αυτό τον «καλύτερο όλων των κόσμων» υπάρχει δυστυχώς ένα μικρό λογικό λαθάκι: το ζήτημα της υλικής βάσης του κράτους. Επειδή το κράτος δεν είναι μια ανεξάρτητη, αυτόνομη και αυθύπαρκτη μονάδα αξιοποίησης και άρα δεν μπορεί το ίδιο να μετατρέπει εργασία σε χρήμα, πρέπει να αντλεί χρήμα από το πραγματικό προτσές αξιοποίησης για να χρηματοδοτεί τα καθήκοντα του. Αυτό είναι το πρόβλημα της οικονομικής δραστηριότητας του κράτους η οποία αποτελεί κατά κάποιον τρόπο μια δευτερογενή οικονομία, την οικονομία των κοινών όρων και προϋποθέσεων ύπαρξης και λειτουργίας των ατόμων που ανταγωνίζονται το ένα το άλλο μέσα στα πλαίσια της οικονομίας της αγοράς. Σύμφωνα με τον ορισμό, τα υποκείμενα στην «φυσική κατάσταση» (Hobbes) του ανταγωνισμού δεν δίνουν γι’ αυτό το σκοπό ούτε ένα σεντ εθελοντικά αφού οι δικοί τους κοινωνικοί και φυσικοί όροι και προϋποθέσεις της ύπαρξης και λειτουργίας τους, τους είναι αδιάφοροι. Γι’ αυτό το κρατικό τέρας πρέπει να αποσπάσει τα δικά του κόστη (τα οποία δεν είναι τίποτ’ άλλο από τα κοινωνικά «επιχειρηματικά κόστη» της οικονομίας της αγοράς) το ίδιο βίαια, όπως βίαια πρέπει να εμποδίσει το αλληλάγωμα των «ελεύθερων» ατόμων.

Ναι μεν δεν θα ήταν δύσκολο για το μεγάλο τέρας να επιβληθεί ενάντια στα μικρά τέρατα. Όμως δυστυχώς τα γενικά κοινωνικά «επιχειρηματικά κόστη» της οικονομίας της αγοράς, που αναγκαστικά αναλαμβάνει το κράτος, αυξάνονται όλο και περισσότερο στην πορεία του χρόνου. Με την αυξανόμενη κοινωνικοποίηση δημιουργούνται όλο και μεγαλύτερα «μη παραγωγικά» (από την άποψη της καπιταλιστικής επιχειρηματικότητας) ή «γενικά κόστη» της οικονομίας της αγοράς τα οποία στην τάση τους απειλούν να ξεπεράσουν την βιομηχανική παραγωγή υπεραξίας και εν πάσει περιπτώσει δεν μπορούν πλέον να καλυφθούν από τα τρέχοντα έσοδα του κράτους. Η κρατική άντληση χρήματος μειώθηκε και έτσι άρχισε η περίοδος των ατέλειωτων κοινωνικών περικοπών και των «προγραμμάτων περισυλλογής». Τα χαμένα κράτη της παγκόσμιας αγοράς αναγκάστηκαν – το ίδιο όπως οι χαμένες επιχειρήσεις και οι μισθωτοί εργάτες με μειωνόμενους πραγματικούς μισθούς – να δανειστούν με μια όλο και αυξανόμενη δυναμική. Το διεθνές τραπεζικό και χρηματοπιστωτικό σύστημα το οποίο καθόταν πάνω σε μια, μη ικανή να επενδυθεί στον παραγωγικό τομέα ένεκα μειωμένης κερδοφορίας ή πολλών ρίσκων, «καυτής» ρευστότητας, πρόσφεραν σχεδόν με το ζόρι, δάνεια στα κράτη της περιφέρειας. Το αποτέλεσμα ήταν η γενική «κρίση των χρεών» της δεκαετίας του ’80 η οποία δεν σταμάτησε μέχρι σήμερα.

Στην πραγματικότητα η υπερχρέωση του κράτους δεν σημαίνει τίποτ’ άλλο παρά το ότι το ίδιο το κεφάλαιο έχει προκαλέσει μέσω της δομικής αναγκαιότητας που απορρέει από τη φύση της λειτουργίας του και το μεγάλο μέγεθος των δημόσιων υπηρεσιών και άλλων δευτερογενών τομέων, ένα βαθμό της κοινωνικοποίησης τον οποίο δεν μπορεί πλέον να φέρει το ίδιο. Σήμερα, στην 3^η βιομηχανική επανάσταση οξύνεται αυτή η αντίθεση. Το κεφάλαιο καταστρέφει τη δική του βάση με μια κίνηση-κεφαλοκλείδωμα: από την μια πλευρά συνεχίζουν να επεκτείνονται οι περιοχές οι οποίες εμφανίζονται ως «νεκρά κόστη» στην αναπαραγωγή του συνολικού κεφαλαίου. Από την άλλη πλευρά η μικροηλεκτρονική επανάσταση συρρικνώνει όσο ποτέ προηγούμενα τον παραγωγικό πυρήνα του κεφαλαίου της βιομηχανικής παραγωγής. Η περιθωριοποίηση του εργοστασιακού προλεταριάτου είναι ταυτόσημη με την θεμελιακή καπιταλιστική κρίση νέου τύπου.

Στο βαθμό που η δομική κρίση παράγει μαζική ανεργία και μεγάλους τομείς φτηνού μισθού, ξεχαρβαλώνει το κοινωνικό κράτος κλπ., στον ίδιο βαθμό συρρικνώνεται η αγοραστική δύναμη των εσωτερικών εθνικών αγορών και το κεφάλαιο αναγκάζεται να διασκορπίσει την επιχειρηματικότητα του με μια πρωτοφανή δυναμική στις παγκόσμιες αγορές με σκοπό να εκμεταλλευτεί όσο καλύτερα γίνεται την διαφορά των κόστων και από την άλλη μεριά να φέρει κοντά του αγοραστική δύναμη όπου αυτή κι αν βρίσκεται στον κόσμο. Είναι αυτή η υπερεθνικότητα του κεφαλαίου και η ταυτόχρονη φυγή στο νέο προσομοιωτικό «χρηματιστηριακό» καπιταλισμό που αφαιρεί την οικονομική βάση του εθνικού κράτους.

Όσο περισσότερο οι άνθρωποι μετατρέπονταν σε μεμονωμένα υποκείμενα του ανταγωνισμού τόσο μεγαλύτερη γινόταν επίσης η ανάγκη για μια περαιτέρω νομική και αστυνομική ρύθμιση των σχέσεων τους και τόσο περισσότερο έπρεπε να φουσκώνουν οι μηχανισμοί του Δικαίου και της διοίκησης. Και αυτό δεν είναι το όλο. Όσο περισσότερο ο ανταγωνισμός οδηγούσε στην επιστημονικοποίηση της παραγωγής και στην εγκαθίδρυση μεγάλων τεχνολογικών μονάδων, όσο περισσότερο μεγάλες μάζες ανθρώπων συγκεντρώνονταν σε πόλεις-μεγαθήρια, τόσο περισσότερο έπρεπε το κράτος να είναι σε θέση να διαθέτει τις αναγκαίες υλικές, τεχνικές και οργανωτικές υποδομές για την «κανονική» λειτουργία της οικονομίας της αγοράς: σχολεία και πανεπιστήμια, δρόμους και αεροδρόμια, ταχυδρομεία και τηλεπικοινωνίες, αποχετευτικό και αποκομιδή σκυβάλων κλπ. Αυξήθηκαν επίσης τα επακόλουθα κόστη: όσο περισσότερο ξεριζώνονταν κοινωνικά οι άνθρωποι εξ' αιτίας της οικονομίας της αγοράς τόσο πιο πολύ αυξάνονταν τα κοινωνικά κόστη του κράτους· και όσο περισσότερο επιβαρύνετο και καταστρέφετο το φυσικό περιβάλλον εξ' αιτίας του περιορισμένου και στενοκέφαλου επιχειρηματικού ορθολογισμού τόσο υψηλότερα ανέβαιναν τα κρατικά κόστη για τις αναγκαίες οικολογικές επιδιορθώσεις. Γενικά μιλώντας: η επιχειρηματική λογική «εξωτερικεύει» μόνιμα κόστη και τα φορτώνει στους χαμένους, στους αποβλημένους, σε ολόκληρη την κοινωνία, σε άλλες χώρες, στο μέλλον και στην φύση. Είναι στη φύση του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής: οι ζημιές, το τίμημα να εξωτερικεύεται στην κοινωνία και τη φύση ενώ ταυτόχρονα προάγεται και επιβάλλεται ως τρόπος παραγωγής με το να συσσωρεύει τα κέρδη, τον πλούτο και την πραγματική (ουσιαστική) εξουσία σ' ένα μικρό μέρος της κοινωνίας.

Γι' όλα αυτά τα εγκυμονούντα κόστη προβλήματα δεν ήθελε να γνωρίζει τίποτα ο αμαθής φιλελευθερισμός της οικονομίας που εμφανίστηκε τον 18^ο αιώνα. Ο λαμπρός κυνικός Bernard de Mandeville (1670-1733) ισχυριζόταν στο έργο του «Μύθοι για τις μέλισσες» ότι η συνισταμένη της επιδίωξης κέρδους από τα άτομα θα εξασφάλιζε σχεδόν αυτόματα την ευημερία ολόκληρης της κοινωνίας. Αυτή η σκέψη παρέμεινε μέχρι σήμερα το σημαντικότερο επιχείρημα για την δικαιολόγηση του οικονομικού φιλελευθερισμού. Ο Adam Smith (1723-1790), ο κλασικός της πολιτικής οικονομίας, αποδεχόταν αυτό το επιχείρημα· σύμφωνα με τη θεωρία του το «αόρατο χέρι» της αγοράς μπορεί να ρυθμίζει τη συνολική αναπαραγωγή της κοινωνίας πολύ καλύτερα απ' ότι το κράτος. Μολαταύτα, αυτός ο οικονομικός φιλελευθερισμός δεν διαφωνούσε ούτε αντίφασκε ουσιαστικά με τη φιλοσοφία του κράτους του Hobbes: ο «Λεβιάθαν» οφείλει να μην να αποφεύγει κάθε κοινωνική και οικονομική δραστηριότητα, όμως ταυτόχρονα οφείλει να εκπληρώνει καθ' όλα την λειτουργία του ως κατασταλτικό τέρας· αυτό σημαίνει, να εξαναγκάζει τα θύματα του ανταγωνισμού μέσω του Δικαίου, της αστυνομίας και του στρατού σε προσαρμογή προς τους «νόμους της οικονομίας της αγοράς». Επομένως η αστική δημοκρατία (λέγε: η πολιτική δικτατορία) και ο οικονομικός φιλελευθερισμός ουσιαστικά πήγαιναν ανέκαθεν μαζί, χέρι με χέρι.

Στο πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα, η πολιτική εφαρμογή των φιλελεύθερων δογμάτων οδήγησε σε κοινωνικές καταστροφές. Υπήρχαν μόνιμα κοινωνικές εξεγέρσεις, η μαζική εγκληματικότητα αυξήθηκε κάθετα και στα βιομηχανικά κέντρα ξέσπασαν επιδημίες. Κατά την διάρκεια του μεγάλου ιρλανδικού λιμού (1846 μέχρι το 1849) η αγγλική κυβέρνηση άφησε, στο όνομα του ελεύθερου εμπορίου, να πεθάνουν από την πείνα ενάμιση εκατομμύρια άνθρωποι και εξανάγκασε δυνάμεις

εκατομμύρια σε μετανάστευση στην Αμερική. Το δόγμα του φιλελευθερισμού απειλούσε να διαλύσει ολοκληρωτικά την ανθρώπινη κοινωνία. Ταυτόχρονα πολλοί επιχειρηματίες άρχισαν οι ίδιοι, να ζητούν κρατική οικονομία για τις υποδομές διότι κατάλαβαν ότι η εκπαίδευση, οι δρόμοι, τα δίκτυα πληροφόρησης κλπ ήταν αναγκαία για μια παραπέρα συσσώρευση του κεφαλαίου.

Επίσης όλο και περισσότεροι θεωρητικοί αναγνώριζαν την αναγκαιότητα μιας εκτεταμένης κρατικής οικονομίας. Το 1867 ο γερμανός οικονομολόγος Adolph Wagner (1835-1917) πρόβαλε τη θέση του για το λεγόμενο «νόμο της μόνιμα αυξανόμενης κρατικής οικονομικής δραστηριότητας». Σπάνια μια οικονομική πρόγνωση αποδείχτηκε τόσο ορθή στην ιστορική πραγματικότητα όπως αυτή. Το ποσοστό του κράτους στην οικονομία αυξάνετο διαρκώς. Στις ΗΠΑ ακόμη και κάτω από την προεδρία του Reagan αυξήθηκε κατά 0,3%.

Με την παραπέρα ανάπτυξη της καπιταλιστικής κοινωνικοποίησης στον 20^ο αιώνα αυξήθηκαν σε μεγάλο βαθμό τα κοινωνικοοικονομικά καθήκοντα· σ' αυτά ανήκαν όχι μόνο το δίκτυ κοινωνικής συνοχής αλλά επίσης τα συστήματα εκπαίδευσης και υγείας, τα δίκτυα συγκοινωνιών και επικοινωνιών, γενικά υποδομές όλων των ειδών οι οποίες έγιναν απαραίτητες για την λειτουργία της βιομηχανικά αναπτυγμένης κοινωνίας της εργασίας, οι οποίες, το ξανατονίζουμε δεν μπορούν να οργανωθούν ως επιχειρηματικά προτσές αξιοποίησης. Και τούτο επειδή αυτές οι υποδομές πρέπει να είναι μόνιμα διαθέσιμες σε συνολικό-κοινωνικό επίπεδο γι' αυτό δεν μπορούν να ακολουθούν τις συγκυρίες της προσφοράς και ζήτησης που χαρακτηρίζουν την αγορά. Οι υποδομές όλων των ειδών δεν είναι και δεν μπορούν να είναι παραγωγή εμπορευμάτων για την αγορά αλλά πρόκειται για συνολικό-κοινωνικές προϋποθέσεις – πλαίσιο γι' αυτή την παραγωγή. Δεν αποτελούν κανένα αυτόνομο τομέα της συσσώρευσης του κεφαλαίου, είναι σύμφωνα με τη φύση τους καπιταλιστικά μη παραγωγικοί και πρέπει να τροφοδοτούνται από την βιομηχανική υπεραξία.

Στην εξέλιξη όμως η επικίνδυνα αυξανόμενη καταχρέωση του κράτους έκανε αδύνατη την διατήρηση αυτού του ψηλού ποσοστού του κράτους στην οικονομία. Γι' αυτό και ο οικονομικός φιλελευθερισμός γνώρισε μια νέα άνοιξη παρ' όλο που το δόγμα του ουσιαστικά απέτυχε ήδη στον 19^ο αιώνα. Οι νεοφιλελεύθεροι επαναλαμβάνουν τις παμπάλαιες ιδέες του Mandeville και του Smith. Ισχυρίζονται ότι η πρόγνωση του Wagner δεν συνιστά κανένα οικονομικό νόμο αλλά ήταν αποτέλεσμα πολιτικής αυθαιρεσίας και ετσιθελισμού. Γι' αυτό ο «Λεβιάθαν» που πάχυνε οφείλει να κάνει δίαιτα και οι λειτουργίες του οφείλουν ως επί το πλείστον να «ιδιωτικοποιηθούν».

Εδώ πρέπει να θέσουμε ακόμη μια φορά το ερώτημα για την φύση και το χαρακτήρα των οικονομικών λειτουργιών του κράτους. Όλοι οι αντιπρόσωποι του οικονομικού φιλελευθερισμού συγχύζουν την ιδιωτική παραγωγή εμπορευμάτων για την αγορά με τις ίδιες τις συνολικό-κοινωνικές προϋποθέσεις και όρους (υποδομές) της ύπαρξης και λειτουργίας της αγοράς. Ο φιλελευθερισμός φαντάζεται ότι τα πλείστα από τα καθήκοντα του κράτους μπορούν να αναληφθούν από ιδιωτικές επιχειρήσεις που είναι προσανατολισμένες προς το κέρδος όπως η παραγωγή αυτοκινήτων ή τροφίμων. Κατ' αρχήν οφείλουν φυσικά να «ιδιωτικοποιηθούν» τα κοινωνικά ρίσκα του καπιταλισμού· αυτό σημαίνει ότι το κράτος οφείλει να αποτραβηχτεί από την κοινωνική ευθύνη του η οποία αναπτύχθηκε στα τελευταία 100 χρόνια και οδήγησε στο κράτος προνοίας και να περιοριστεί πάλιν στις λειτουργίες του ως κατασταλτικό τέρας.

Όμως η ιστορία απόδειξε ήδη ότι οι περισσότεροι άνθρωποι ελλείπει επαρκούς εισοδήματος δεν μπορούν να φέρουν το κοινωνικό ρίσκο ατομικά και οδηγούνται σε αδιέξοδες καταστάσεις. Ο φιλελευθερισμός είναι γνωστό ότι αγαπά περισσότερο τα κόστα για φυλακές, αστυνομίες και στρατούς, παρά τα κόστα της κοινωνικής βοήθειας για τους φτωχούς, ακόμη κι αν τα κόστα της καταστολής αυξάνονται κάθετα στην πορεία και παχαίνουν ακόμη περισσότερο τον «Λεβιάθαν». Με αυτό αποδεικνύει το δόγμα του φιλελευθερισμού τον κακοήθη παραλογισμό του και οδηγεί τα ίδια τα δικά του κριτήρια ad absurdum.

Ακόμη πιο ξεκάθαρα αναδεικνύεται ο παραλογισμός της «ιδιωτικοποίησης» σε κάποιες λειτουργίες του κράτους. Έτσι είναι π.χ. αδύνατο να οργανωθούν και να ληφθούν οικολογικά μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος πάνω στη βάση της αγοραπωλησίας ανάμεσα σε ιδιώτες επειδή η κατανάλωση του βελτιωμένου περιβάλλοντος δεν μπορεί να απομονωθεί και να προσφέρεται σ' αυτούς που μπορούν να πληρώνουν. Είναι αδύνατο να σταθεροποιηθεί ο αέρας και το κλίμα μόνο για τις συνοικίες των πλουσίων. Το περιβάλλον θα βελτιώνεται είτε για το σύνολο της κοινωνίας είτε θα καταστρέφεται για το σύνολο της κοινωνίας εντελώς ανεξάρτητα από την αγοραστική δύναμη των ατόμων. Γι' αυτό η προστασία του περιβάλλοντος μπορεί να εμφανίζεται μόνο ως ζήτηση και κατανάλωση του κράτους. Επίσης το αποχετευτικό, η αποκομιδή σκυβάλων ή η υδατοπρομήθεια δύσκολα απομονώνονται για μια ιδιωτική ζήτηση. Ακόμη και το σύστημα υγείας και τα σχολεία δεν μπορούν να «ιδιωτικοποιηθούν» χωρίς αρνητικές επιπτώσεις πάνω στην κοινωνία δημιουργώντας και πάλιν νέα κοινωνικά κόστη με τη μορφή των κοινωνικών βοηθημάτων, επιχορηγήσεων, παροχών, υποτροφιών κλπ. Έτσι ακόμη κι αν οι λειτουργίες του κράτους εκτελούνται από ιδιωτικές επιχειρήσεις, είναι μια αυταπάτη να θέλουμε να διαλύσουμε αυτές τις λειτουργίες στην αγορά, επειδή τότε αυτά τα καθήκοντα εμφανίζονται και πάλιν ως κρατικά κόστη.

Όπως και να το πάρει κανείς: οι προϋποθέσεις, οι όροι και οι επιπτώσεις της οικονομίας της αγοράς είναι ποιοτικά κάτι διαφορετικό από την ίδια την οικονομία της αγοράς. Πρόκειται για συνολικό-κοινωνικά καθήκοντα τα οποία δεν μπορούν να αναληφθούν ιδιωτικά. Σε μια κοινωνία ανταγωνιζομένων ατόμων τα καθήκοντα αυτά μπορούν να αναλαμβάνονται μόνο από τον κρατικό «Λεβιάθαν». Αυτό ισχύει επίσης και για τις κρατικές επιδοτήσεις των οποίων η κάθετη μείωση θα όξυνε δραστικά την παγκόσμια κρίση διότι τότε μεγάλα τμήματα της βιομηχανίας και της γεωργίας θα καταστρέφοντο χωρίς αυτές τις επιδοτήσεις. Το ίδιο ισχύει και για τη μείωση των συντάξεων, την κατάργηση της ΑΤΑ, τη μείωση του ανεργιακού επιδόματος ή της χρονικής διάρκειας του.

Την αντικειμενική σχέση της αγοράς και του κράτους στο προτσές της καπιταλιστικοποίησης μπορεί κανείς να την διατυπώσει στη μορφή ενός γενικού νόμου: όσο περισσότερη αγορά τόσο περισσότερο κράτος. Η σχέση των τυφλά ανταγωνιζομένων ατόμων (αγορά) και του τέρατος «Λεβιάθαν» (κράτος) είναι εκείνη του δόκτορ Τζέκυλ και μίστερ Χάιντ. Γι' αυτό το δόγμα του οικονομικού φιλελευθερισμού είναι το ίδιο λανθασμένο όπως και οι προγνώσεις των νεοφιλελευθέρων. Η παραφουσκωμένη αγορά και το παραφουσκωμένο κράτος μπορούν μόνο από κοινού να ζουν ή να πεθάνουν.

Συνοπτικά – Συμπερασματικά

Το κράτος είναι η νομική (άρα και η πολιτική) αφηρημένη γενικότητα μιας κοινωνίας των εμπορευματοπαραγωγών το ίδιο όπως το χρήμα είναι η αφηρημένη γενικότητα της οικονομίας. Αυτή η γενικότητα είναι αφηρημένη για το λόγο ότι η κοινή αναπαραγωγή δεν διαμεσολαβείται από μια συγκεκριμένη συνειδητή συνεννόηση και επικοινωνία των μελών της κοινωνίας και από συγκεκριμένες υλικο-αισθητές αναφορές αλλά από την «αφαίρεση αξία» της οποίας η ενσάρκωση είναι το χρήμα.

Αγορά και κράτος, οικονομία και πολιτική αποτελούν ακριβώς μόνο τις δύο πλευρές μιας παράδοξης, παράλογης, σχιζοφρενικής κοινωνικής σχέσης κάτω από την επίδραση της οποίας τα άτομα διασπώνται αναγκαστικά σε ένα "homo economicus" και ένα "homo politicus" δηλαδή βρίσκονται σε μια αντίθεση με τον ίδιο τον εαυτό τους όπως ο δόκτορ Τζέκυλ και ο μίστερ Χάιντ. Πρόκειται για τις δύο πλευρές ενός και του αυτού μεγάλου ελλείμματος που δεν μπορεί να «παίξει» η μια ενάντια στην άλλη αλλά πρέπει να γίνει υπέρβαση και των δύο – ακριβώς μέσω εκείνης της «συνειδητής συνένωσης συγκεκριμένων κοινωνικών ατόμων» την οποία είχε κατά νου ο -Μαρξ κατά την κριτική του της «αφηρημένης εργασίας».

Η ριζοσπαστική κριτική του κράτους του «κρυμμένου», του «εσώτερου» Μαρξ – δηλαδή εκείνου που δεν μετατράπηκε σε μαρξισμό και που τώρα είναι υπερ-επικαιρος – αντιλαμβάνεται την αγορά μόνο σαν την άλλη όψη του ίδιου νομίσματος: ο κρατικός αυταρχισμός είναι το συμπληρωματικό αντίστοιχο του αυταρχισμού της αγοράς, ο πολιτικός αυταρχισμός είναι μόνο μια μορφή εμφάνισης του οικονομικού ολοκληρωτισμού. Τα άτομα παραμένουν ανελεύθερα και στις δύο πλευρές αυτής της σχέσης επειδή στη μια περίπτωση είναι έρμαιο της γραφειοκρατίας και στην άλλη περίπτωση της αγοράς του ανώνυμου ανταγωνισμού.

(Η μαρξική ιδέα για τους δύο πόλους αφηρημένης γενικότητας της κοινωνίας – το χρήμα και το κράτος – που πρέπει να ξεπεραστούν μέσω της «ένωσης ελεύθερων ανθρώπων» βασάνιζε τη σοβιετική ιδεολογία και τις διάφορες παραλλαγές της, ως φωνή μιας κακής θεωρητικής συνείδησης. Απ' εδώ και η τεράστια βιβλιογραφία η οποία ασχολείται με το περίεργο ζήτημα του γιατί πρέπει να υπάρχει επίσης και στο σοσιαλισμό εμπορευματική παραγωγή και «αφηρημένη εργασία»).

Αγορά και κράτος αποτελούν λοιπόν μόνο τους δύο πόλους της καπιταλιστικής κοινωνικοποίησης και δεν μπορείς να θέτεις τον ένα ενάντια στον άλλο. Το κράτος δεν είναι ένα είδος ξένου σώματος στον καπιταλιστικό μηχανισμό αλλά είναι η άλλη όψη της αγοράς. Η αντίθεση αγοράς και κράτους δεν είναι εκείνη που χαρακτηρίζει τον καπιταλισμό και τον μη καπιταλισμό αλλά είναι μία αντίθεση εντός του ίδιου του καπιταλισμού. Οι νεοφιλελεύθεροι αντιλαμβάνονται τον προσανατολισμό προς κρατικές επεμβάσεις μόνο ως ιδεολογική εικόνα εχθρού αντί να τον αντιλαμβάνονται στην ιστορική του αναγκαιότητα. Έτσι οι νεοφιλελεύθεροι έχοντας αυτή την περιορισμένη και στενοκέφαλη οπτική, ήταν λογικό να συμπεράνουν ότι η κρατική ιδιοκτησία και οι επεμβάσεις του κράτους ήταν «λάθος και σφάλμα» που έπρεπε να διορθωθεί, με τη βοήθεια μεταρρυθμίσεων με κύριο περιεχόμενο την διάλυση του κοινωνικού κράτους, τις ιδιωτικοποιήσεις, την απορύθμιση, το ελεύθερο εμπόριο και την αποχαλίνωση του ανταγωνισμού. Με αυτό όμως αντιστρέφεται η σχέση αιτίας-αποτελέσματος. Την κρίση δεν την προξένησε ένας συγκεκριμένος οικονομικός πολιτικός προσανατολισμός μέσα στα πλαίσια του συστήματος της αγοράς και του κράτους αλλά η λογική που βρίσκεται στη βάση του ίδιου του συστήματος, περιεχόμενο της οποίας είναι το επιχειρηματικό προτσές αξιοποίησης της αξίας – του χρήματος – του κεφαλαίου.

Σε τελευταία ανάλυση το νεοφιλελεύθερο όραμα συνίσταται στην επιδίωξη να υποτάξει ολόκληρη την αναπαραγωγή της κοινωνίας στην λογική της αξιοποίησης της αξίας – του χρήματος – του κεφαλαίου ακόμη και στα δυτικά κέντρα πράγμα που οδηγεί αντικειμενικά σ' ένα πρόγραμμα αυτοκαταστροφισμού. Και τούτο διότι χωρίς την κατάλληλη και αναγκαία υποδομή δεν υπάρχει τελικά καμιά κερδοφορία του κεφαλαίου. Στην περιφέρεια της παγκόσμιας αγοράς όπου υπάρχει πολύ λιγότερη «συσσώρευση» πολιτισμο-κουλτουριστικής και θεσμικής ουσίας για να φαγωθεί, η γενική υπαγόρευση για πλουτισμό σε συνδυασμό με την παραμέληση, την αδιαφορία και την ιδιωτικοποίηση των δημόσιων ιδρυμάτων οδηγεί γρηγορότερα στην υπονόμηση της ικανότητας κοινωνικής αναπαραγωγής. Αρκετός λόγος για να ερμηνευθεί αυτό το λογικό και αντικειμενικό επακόλουθο του δικού τους οράματος-προγράμματος ως αποτυχία των δρώντων εκεί προσώπων.

Η εκτελεστική εξουσία με την πλατιά έννοια, η γραφειοκρατική διοίκηση των ανθρώπων που τους συνοδεύει από την κούνια μέχρι το φέρετρο έζησε στις μεταπολεμικές αστικές δημοκρατίες της παγκόσμιας αγοράς την πλούσια άνθιση της. Ο «διοικούμενος κόσμος» είναι σήμερα σε όλη του την έκταση πραγματικότητα. Και τούτο επειδή ο κείνσιανικο-φορντιστικός ολοκληρωμένος καπιταλισμός μαζί με την πλήρη αυτοκινητοποίηση, την λογισμική των υποδομών και την κοινωνικοκρατική στήριξη, απαιτούσε μια εκτεταμένη κρατική διοίκηση η οποία πηγαίνει πολύ πιο πέρα από κάθε προηγούμενη διοικητική πυκνότητα. Αυτοί οι αναδυθέντες γραφειοκρατικοί μηχανισμοί για την ρύθμιση και τον έλεγχο επηρεάζονταν όλο και λιγότερο και όλο και πιο αδύνατα από την πολιτική πρακτική. Δεν είναι τυχαίο που οι άνθρωποι λένε: «οι κυβερνήσεις πάνε κι έρχονται η γραφειοκρατία όμως μένει».

Το κράτος στις πυρηνικές χώρες του κεφαλαίου δε εξαφανίζεται, όμως σταματά να είναι με την κλασσική έννοια ο «ιδεατός συνολικός καπιταλιστής». Επειδή το κράτος, διαφορετικά από την επιχειρηματικότητα δεν μπορεί να διασπαρεί υπερεθνικά, χάνει τη μια μετά την άλλη τις ρυθμιστικές λειτουργίες του και μεταλλάσσεται σε καθαρή κατασταλτική διαχείριση της κρίσης. Δεν πρόκειται όμως απλά για μια κοινωνική υποβάθμιση όλο και μεγαλύτερων τμημάτων της κοινωνίας αλλά το κεφάλαιο σπάζει και καταστρέφει επίσης αθέλητα μια ολόκληρη σειρά από τις δικές του προϋποθέσεις πλαισίου και ύπαρξη. Ναι μεν δεν έχουν ακόμη αποδομηθεί όλα τα εθνικοοικονομικά και εθνικοκρατικά φίλτρα προστασίας των εθνικών οικονομιών αλλά η πίεση της απορυθμισμένης, ανεξέλεγκτης υπερεθνικής επιχειρηματικότητας αυξάνεται ασταμάτητα. Οι κουβέντες των πολιτικών, ακόμη και των προοδευτικών ότι «δεν υπάρχει εναλλακτική λύση» στα κατασταλτικά και αντικοινωνικά μέτρα καταδεικνύει μόνο ότι αυτοί δεν μπορούν να κοιτάξουν παρακάτω με βάση το εννοιολογικό τους οπλοστάσιο και γι' αυτό άγονται και φέρονται από τη λογική και τη δύναμη των αστικών κατηγοριών και θεσμών.

Η σημερινή κινητοποίηση ενάντια στο κοινωνικό κράτος, η αυξανόμενη καταπίεση ενάντια στους ανέργους και τους αποκλεισμένους και η δημιουργία ενός πλατιού τομέα άθλιας εργασίας, δεν είναι η τελευταία λέξη της διαχείρισης της κρίσης της κοινωνίας της εργασίας και των εμπορευμάτων· η διαχείριση της κρίσης αποχτά, ακόμη και στα κέντρα της παγκόσμιας αγοράς, όλο και πιο βίαια και απάνθρωπα χαρακτηριστικά. Παρ' όλο τούτου, όσο πιο καθαρά έρχεται στην επιφάνεια το γεγονός ότι η με ιλιγγιώδη ταχύτητα αυξανόμενη παραγωγικότητα κάνει όλο και περισσότερη εργασία πλεονάζουσα, τόσο πιο έντονα αγκιστρώνεται αυτή η κοινωνία στην εντελώς αντίθετη προοπτική. Κάτω από το σύνθημα της «δημιουργίας εργασίας με κάθε τίμημα» θυματοποιούνται ανενδίαστα και αδιάντροπα στην καπιταλιστική μορφή τα δυναμικά του κοινωνικού πλούτου. Η κοινωνική αντιπολίτευση στέκεται παραλυμένη απέναντι στις νέες απαιτήσεις. Μπορεί να βγει από την παράλυση μόνο όταν σταματήσει να αποδέχεται ασυζήτητα την δικτατορία της εργασίας και της παραγωγής εμπορευμάτων και αντ' αυτού αναγνώριση σ' αυτήν το κεντρικό πρόβλημα αυτής της κοινωνίας.

Ιδιωτικοποιήσεις: Ο καπιταλισμός τρελλάθηκε ή ο αυτοκαταρτισμός του καπιταλισμού

Ο κεφαλαιοκρατικός τρόπος παραγωγής μπορεί να λειτουργεί μόνο με δύο τρόπους: πρώτον με τον φιλελευθερισμό της οικονομίας που βασίζεται στους κλασικούς της αστικής πολιτικής οικονομίας (φυσιοκράτες, Σμιθ, Ριχάρντο, Σαίη) που κυριαρχούσε τέλος του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα. Δεύτερον με τη θεωρία του Κέϊνς (κρατικές επεμβάσεις), η οποία κυριαρχούσε στην εποχή μετά τον 2^ο παγκόσμιο πόλεμο, έδωσε ότι μπορούσε να δώσει και εξάντλησε εντελώς το δυναμικό της. Αυτό το σύστημα μπορεί να αντιμετωπίζει με κάποια επιτυχία την αυτοαντίθεση του μόνο μέσα στα πλαίσια του αμοιβαίου παιγνιδιού των δύο αποξενωμένων και κατασταλτικών δυνάμεων της αγοράς και του κράτους. Στο βαθμό που εξαντλούνται αυτές οι δύο δυνατότητες εξαντλούνται επίσης και τα περιθώρια όλων των θεσμών του.

(Υπενθυμίζουμε εδώ σε τι συνίσταται η λογική αυτοαντίθεση του κεφαλαίου: ενώ είναι αναγκασμένο – επί ποινή αφανισμού – να συσσωρεύει μόνιμα αφηρημένες «ποσότητες εργασίας» σε χρηματική μορφή ως αυτοσκοπό, ταυτόχρονα κάνει την «εργασία» σταδιακά πλεονάζουσα ένεκα της επιστημονικοποίησης του παραγωγικού προτσές δηλαδή της αύξησης της παραγωγικότητας. Με τα λόγια του Μαρξ: «Το κεφάλαιο είναι αυτό καθεαυτό μια αντίθεση σε προτσές: από το ένα μέρος ωθεί τη μείωση του χρόνου εργασίας σε ένα μίνιμουμ και από το άλλο μέρος θέτει το χρόνο εργασίας σαν τη μοναδική πηγή και μοναδικό μέτρο του πλούτου» ("Grundrisse", τόμος II, σελ. 539).

Κανονικά έπρεπε λοιπόν η γνώση, τουλάχιστον η συναίσθηση, της αποτυχίας του κεϊνσιανισμού να σήμαινε και την παραδοχή της πλήρους αποτυχίας του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής. Αυτή

όμως η παραδοχή δεν θα ακουστεί ποτέ από τα χείλη των ιδεολόγων και των λειτουργικών ελίτ του καπιταλισμού. Έτσι μπορούσε να υπάρξει μόνο ένα: να πάρουν τον δρόμο πίσω και να επιστρέψουν στον καθαρό φιλελευθερισμό, ενάντια σε κάθε εμπειρία και γνώση. Και την επιστροφή αυτή στον φιλελευθερισμό την ονόμασαν πρόοδο. Αυτό αποδεικνύει μια καθ' όλα παθολογική αμνησία σε σχέση με την προηγούμενη καπιταλιστική ιστορία. Θριαμβολογώντας ανέσυραν πάλιν από τον τάφο τον εδώ και καιρό ξεχασμένο παλιό φιλελευθερισμό της οικονομίας του 18^{ου} και του 19^{ου} αιώνα για να εξαγγείλουν με αυτό το σωρό επιστημονικής αθλιότητας το μεγάλο φωτεινό μέλλον της οικονομίας της αγοράς.

Η αρχή λοιπόν της θεμελιακής κρίσης της «αφηρημένης εργασίας» και με αυτή του καπιταλισμού – που είναι αποτέλεσμα της κάθετης ανόδου της παραγωγικότητας της εργασίας στην 3^η βιομηχανική επανάσταση που βασίζεται στην μικροηλεκτρονική και πληροφορική – συνέπεσε με εκείνη την ιδεολογική στροφή η οποία χαρακτηρίστηκε από τους ιδεολόγους του καπιταλισμού ως «φιλελεύθερη επανάσταση» ενάντια στον κείνσιανισμό. Όχι τυχαία γίνεται επίσης λόγος από προοδευτικούς θεωρητικούς για μια «ριζοσπαστικοποίηση του φιλελευθερισμού» διότι αυτό το θεωρητικό και πρακτικά εδώ και καιρό νεκρό δόγμα μπορούσε να επιστρέψει μόνο ως προσβολή της ικανότητας του ανθρώπου να σκέφτεται.

Ο ριζοσπαστικός νεοφιλελευθερισμός της αγοράς επιβλήθηκε πρώτα στις αγγλοσαξονικές χώρες, στις ΗΠΑ κάτω από την προεδρία του Reagan (1983-1990) και στην Αγγλία κάτω από την συντηρητική κυβέρνηση της Thatcher (1979-1990) και πολύ γρήγορα εξαπλώθηκε σε ολόκληρο τον κόσμο. Αυτός ο νέος καπιταλιστικός φονταμενταλισμός, περιεχόμενο του οποίου είναι η επιχειρηματική πολιτική της ελαχιστοποίησης των κόστων με κάθε τίμημα που αγκαλιάζει όλους τους κοινωνικούς τομείς, ανήχθει σε θρησκεία που από μόνη της θεραπεύει τα πάντα. Στον νεοφιλελευθερισμό εμφανίζεται στην επιφάνεια σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό και σε πιο καθαρή μορφή απ' ό τι στους κλασικούς του φιλελευθερισμού η πρωταρχική αιτία της φιλελεύθερης αιτιολόγησης: αντιμετωπίζουν την αναπαραγωγή της κοινωνίας ως ψευδο-φυσικό-νομοτελειακή σχέση της οικονομίας που είναι αδύνατο να κυριαρχηθεί. Αυτό έχει ως επακόλουθο να διαχωρίζονται οι πραγματικές κοινωνικές σχέσεις από τη μια μεριά σε μια αφηρημένη ατομική δραστηριότητα μέσα στα πλαίσια ανωνύμων αγορών και από την άλλη μεριά σε ένα μηχανισμό κρατικής διοίκησης των ανθρώπων ο οποίος ρυθμίζει τις προϋποθέσεις, τις βλάβες και τις παρενέργειες αυτής της καταστροφικής μορφής αναπαραγωγής, μέσα στα πλαίσια του οποίου μπορούν να συζητούνται και να διαπραγματεύονται δημοκρατικά εναλλακτικές λύσεις οι οποίες όμως είναι ήδη προ-διαμορφωμένες και προ-διατυπωμένες από το τυφλό (ψευδο-φυσικό) προτσές του συστήματος. Δεν υπάρχει σε καμιά πλευρά αυτής της σχέσης ούτε ίχνος ελευθερίας δηλαδή αυτοδιάθεσης των ανθρώπων για τις υποθέσεις τους.

Η μια πλευρά της διαχωρισμένης καπιταλιστικής δομής, η οικονομία των ανώνυμων αγορών, οδηγεί στη σκλαβιά διότι τα άτομα της οικονομικά «ελεύθερης» βούλησης είναι ήδη a priori εξαναγκασμένα να προσανατολίζονται προς τους τυφλούς «νόμους της αγοράς» και γι' αυτό ορίζονται ως απλές «εργατικές δυνάμεις». Η παράλογη «ελευθερία» τους συνίσταται στο γεγονός ότι η ζωή τους πρέπει να υποταχθεί κάτω από το ζυγό των αγορών εργασίας χωρίς να τους επιτρέπεται να ρωτούν για το νόημα και το σκοπό της όλης υπόθεσης. Αυτή είναι η στοιχειώδης κατάσταση των πραγμάτων της επιχειρηματικής σκλαβιάς.

Η άλλη πλευρά, το κράτος οδηγεί επίσης στη σκλαβιά διότι παραμένει, σύμφωνα με την ουσία του, το λεβιαθανικό τέρας (Hobbes) όσο δημοκρατικές εκλογές και να γίνουν – ένας μηχανισμός εξωτερικός προς τα άτομα ο οποίος ρυθμίζει τη ζωή τους με βάση τα κριτήρια του καπιταλιστικού συστήματος: τα άτομα δεν είναι το κράτος αλλά τα αντικείμενα της διοίκησης του. Οι δε άνθρωποι των κρατικών μηχανισμών, οι δημόσιοι υπάλληλοι, δεν είναι υποκείμενα αυτής της διοίκησης των ανθρώπων οι οποίοι υλοποιούν την δική τους θέληση αλλά είναι επίσης εκτελεστικοί λειτουργοί και (κρατικο-

νομικές) «εργατικές δυνάμεις». Ο μηχανισμός ως τέτοιος παρ' όλο που έγινε από τους ανθρώπους και λειτουργείται από τους ανθρώπους συνιστά μια δομή η οποία βρίσκεται πέραν από κάθε θέληση και από κάθε δυνατότητα ελεύθερης απόφασης επειδή ακριβώς η δράση του είναι εκ των προτέρων κομμένη και ραμμένη στο ένδυμα της παράλογης αυτονομημένης οικονομίας.

Κάτω από τα συνθήματα της «απορύθμισης» και της «ιδιωτικοποίησης» εκδηλώθηκε μια χωρίς προηγούμενο διάθεση καταστροφής, ενός αποπλισμού ότι οικοδομήθηκε κατά την διάρκεια εκατόν και πλέον ετών σε κρατικοοικονομικές δομές. Αυτό το προτσές, στο οποίο ο καπιταλισμός κυριολεκτικά τρελάθηκε, αποικοδομεί τις δικές του υποδομές, τελείται – όπως η κρίση της 3^{ης} βιομηχανικής επανάστασης – με ασυνεχείς ώσεις. Δεν ιδιωτικοποιούνται μόνο κρατικές επιχειρήσεις με τις οποίες ο «Λεβιάθαν» (Thomas Hobbes) λειτουργούσε τόσο στον τρίτο κόσμο όσο επίσης εν μέρει στα κέντρα (κυρίως στην Γερμανία, Γαλλία και Ιταλία) σαν επιχειρηματίας με σκοπό να ελέγχει και να προστατεύει την δική του βιομηχανία (ή τα στρατηγικά σημαντικά τμήματά της). Ολόκληροι τομείς της κοινωνικής υποδομής οφείλουν ανεξάρτητα από κάθε τίμημα να υποταχθούν στον επιχειρηματικό υπολογισμό της κερδοφορίας παρ' όλο που με αυτό τον τρόπο δεν λαμβάνεται υπόψη και περιφρονείται η φύση των συνολικο-κοινωνικών υποδομών οι οποίες δεν μπορούν να λειτουργούν σύμφωνα με τους νόμους της επιχειρηματικότητας δηλαδή σύμφωνα με την επιχειρηματική λογική της αξιοποίησης της αξίας – του χρήματος – του κεφαλαίου. Και τούτο διότι οι υποδομές αυτές καθ' αυτές δεν αποτελούν επιχειρήσεις της αγοράς αλλά άμεσα συνολικό-κοινωνικές υλικές και κοινωνικές προϋποθέσεις και όροι πλαισίου χωρίς τους οποίους δεν μπορεί να λειτουργήσει κανενός είδους κοινωνική αναπαραγωγή. Είναι ακριβώς αυτή η λειτουργία τους που καταστρέφεται με την ιδιωτικοποίηση τους.

Κυρίως έγιναν στόχος των νεοφιλελευθέρων οι κοινωνικοκρατικοί και πολιτιστικοί τομείς. Κάθε τι που δεν υπηρετεί την άμεση αξιοποίηση οφείλει να εξαφανισθεί από τη γη. Το ένα μετά το άλλο κλείνουν δημόσια επιστημονικά ινστιτούτα και νοσοκομεία, νηπιαγωγεία και θέατρα, σχολεία και κοινωνικά ιδρύματα ή περικόπτονται χρηματοδοτήσεις σε τέτοιο βαθμό έτσι που να περιορίζεται δραστικά η λειτουργία τους. Το κράτος αφήνει τις κοινότητες να αιμορραγούν χρηματικά αφού το ίδιο είναι καταχρεωμένο.

Το κράτος δημοπράττει τις δημόσιες υπηρεσίες όπως ένας πτωχευμένος αριστοκράτης τα ασημένια μαχαιροπήρουνά του. Η ιδιωτικοποίηση σημαίνει κατά κανόνα υποβιβασμό στο επίπεδο της ατομικής ικανότητας πληρωμής και άρα το τέλος του κράτους προνοίας. Κλείνουν δρομολόγια των τρένων και παραρτήματα του ταχυδρομείου, καταρρέει συχνά το σύστημα ηλεκτροδότησης (ιδιαίτερα στις ΗΠΑ), αυξάνονται τα ατυχήματα με αεροπλάνα και τρένα. Στο εκπαιδευτικό σύστημα εξαπλώνεται η εκπαίδευση δύο τάξεων, στο σύστημα υγείας η ιατρική των δύο τάξεων. Σήμερα ισχύει πάλιν εντελώς ανενδοίαστα: επειδή είσαι φτωχός και «πλεονάζων» πρέπει να πεθάνεις ενωρίτερα.

Οι ιδιωτικοποιημένοι τομείς της υποδομής ανάγονται σε «κερδοφόρες» επιχειρήσεις και παύουν να εκπληρώνουν την συνολικό-κοινωνική αποστολή τους· πολλοί κοινωνικοί και πολιτιστικο-κουλτουριστικοί τομείς απλά εξαφανίζονται. Σε όλη όμως αυτή την υπόθεση δεν λαμβάνεται υπόψη τούτο: τόσο τα κρατικά επενδυτικά κόστη όσο επίσης και εκείνα των κρατικών και ημικρατικών υπαλλήλων και των χρηματικών παροχών στους δεινοπαθούντες, ήταν ταυτόχρονα ζήτηση στην αγορά αγαθών και προωθούσαν την πραγματική παραγωγή. Έτσι η δραστική μείωση τους αφορά επίσης και τον όγκο της αγοράς, τον κύκλο εργασιών και τα κέρδη των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα της πραγματικής παραγωγής. Με άλλα λόγια: στον βαθμό που μειώνονται τα εισοδήματα και άρα η αγοραστική δύναμη της κοινωνίας πάει να γίνει ολοφάνερο το πραγματικό μέγεθος της κρίσης που απειλεί να πνίξει την αναπαραγωγή του καπιταλιστικού συστήματος.

Αυτό που δεν καταλαβαίνουν ή δεν θέλουν να καταλάβουν οι νεοφιλελεύθεροι ιδεολόγοι είναι τούτο:

ο βιομηχανικός καπιταλισμός χρειάζεται λογισμικές δομές που δεν μπορούν να διεκπεραιώνονται καπιταλιστικά δηλαδή σύμφωνα με τους νόμους του καθαρού επιχειρηματικού ορθολογισμού· αλλιώς δεν θα μπορούσε το κράτος να εκπληρώνει το καθήκον του σαν γενική κοινωνική προϋπόθεση τούτου του τρόπου παραγωγής. Η υποδομή (με την πλατιά έννοιά της) της οικονομίας της αγοράς είναι κάτι το διαφορετικό από την ίδια την οικονομία της αγοράς επειδή δεν μπορεί να παρασταθεί ως επί μέρους, ως ξεχωριστή επιχείρηση και δεν επιτρέπεται να υποτάσσεται στις συγκυριακές διακυμάνσεις των κινήσεων του κεφαλαίου αλλά πρέπει να βρίσκεται μόνιμα στη διάθεση και χωρίς διαταραχές. Αν σ' αυτό το πεδίο ίσχυε το μοτίβο του κέρδους (ή χωρίς περιορισμό) τότε το σύστημα της συσσώρευσης κέρδους ως τέτοιο δεν θα ήταν ικανό να αναπαράγεται.

Έχουμε λοιπόν την κρατική οικονομική δραστηριότητα η οποία από τη μια μεριά δεν επεμβαίνει άμεσα στον πυρήνα της βιομηχανικής καπιταλιστικής παραγωγής αλλά μόνο πάνω στο διευρυμένο πλαίσιο των υποδομών και από την άλλη μεριά δρα ως «καπετάνιος» με αρμοδιότητα πάνω σε εθνικό επίπεδο. Έτσι, όπως το κράτος έγινε γενικά απαραίτητο ως ένα εργαλείο εξουσίας και βίας (Λεβιάθαν), ξεχωριστό και διαχωρισμένο από την «κοινωνία των πολιτών» όταν πλέον ο πολύπλευρος ανταγωνισμός – που διαμεσολαβείται από το χρήμα – των εξατομικευμένων αφηρημένων ατόμων πήρε μεγάλες διαστάσεις, έτσι κατέστη επίσης αναγκαίο – ένεκα της εκβιομηχάνισης της καπιταλιστικής οικονομίας της αγοράς – να αναλάβει και την υλική υποδομή: συγκοινωνίες, ταχυδρομείο, ενεργειακό, αποχετευτικό, σύστημα υγείας, αποκομιδή σκουβάλων, εκπαιδευτικά και επιστημονικά ιδρύματα, επιδιόρθωση οικολογικών βλαβών κλπ.

Αυτοί οι τομείς της κρατικής οικονομικής δραστηριότητας αυξήθηκαν κάθετα εξαιτίας του καπιταλιστικού προτσές επιστημονικοποίησης πράγμα που οδήγησε στην εμφάνιση μιας νέας αντίθεσης του συστήματος. Από την άποψη του συστήματος οι τομείς αυτοί δεν συνιστούν καμιά παραγωγή αλλά μόνο κατανάλωση, κρατική κατανάλωση. Ως εκ τούτου εμφανίζονται στην πορεία άλυτα προβλήματα χρηματοδότησης. Σχεδόν όλοι οι τομείς της υποδομής είναι χρόνια ελλειμματικοί, όμως αυτό οφείλεται ακριβώς στον χαρακτήρα τους και όχι στο γεγονός ότι τις αναλαμβάνει το κράτος. Οι νεοφιλελεύθεροι είναι τόσο τυφλωμένοι που δεν το βλέπουν και γι' αυτό φαντάζονται ότι μέσω της ιδιωτικοποίησης θα μπορούσαν αυτοί οι τομείς να μετατραπούν και να λειτουργούν σαν μονάδες συσσώρευσης του κεφαλαίου. Όμως ο ιδιωτικός επιχειρηματικός χειρισμός των υποδομών δεν συσσωρεύει κανένα κεφάλαιο αλλά, αντίθετα, τρέφεται από την βιομηχανική υπεραξία, πρόκειται για μια αναδιανομή μέσα στα πλαίσια του συνολικού κεφαλαίου.

Και κυρίως: αν αυτοί οι τομείς οφείλουν να μετατραπούν σε ιδιωτικά κερδοφόρες επιχειρήσεις δηλαδή να είναι συνολικό-κοινωνικά μη παραγωγικοί αλλά επιχειρηματικά κερδοφόροι, τότε πρέπει να κλείσουν όλοι όσοι λειτουργούν ελλειμματικά. Και αυτό σημαίνει, σε τελευταία ανάλυση, ότι η υποδομή δεν εκπληρώνει το καθήκον της και καταρρέει ως τέτοια.

Για ένα χρονικό διάστημα πέραν των 100 ετών οι τομείς των δημοσίων υπηρεσιών της κοινωνικής υποδομής αναγνωρίζονταν γενικά ως αναγκαίοι όροι και προϋποθέσεις πλαισίου για την κανονική λειτουργία της οικονομίας της αγοράς όπως και για το ξεπέρασμα των κρίσεων της. Στις τελευταίες 3 δεκαετίες όμως επιβλήθηκε παγκόσμια μια πολιτική περιεχόμενο της οποίας είναι η αδιάστακτη ιδιωτικοποίηση όλων των κρατικά διοικούμενων πόρων κα δημόσιων υπηρεσιών. Αυτή η πολιτική των ιδιωτικοποιήσεων δεν προωθείται κατ' ουδένα λόγο μόνο από καθαρά νεοφιλελεύθερα κόμματα και κυβερνήσεις. Αυτό υποδηλώνει ότι εδώ δεν έχουμε να κάνουμε απλά με ιδεολογία αλλά με ένα πραγματικό πρόβλημα κρίσης.

Ένα ρόλο παίζει σίγουρα το γεγονός ότι εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης του κεφαλαίου μειώνονται κάθετα τα έσοδα του κράτους από τους φόρους. Τα παγκοσμίως καταχρεωμένα κράτη, και κοινότητες μετατράπηκαν τα ίδια σε οικονομικούς παράγοντες της κρίσης αντί να συμβάλλουν στο ξεπέρασμά της. Με το να ξεπουλούν τις κρατικο-κοινωνικές υποδομές με σκοπό την εξυπηρέτηση

των τεράστιων χρεών τους εξισώνονται μοιραία με εκείνες τις μάζες των θυμάτων της φτώχειας στις παγκόσμιες περιοχές της κατάρρευσης οι οποίες ξεπουλούν στις αγορές δεύτερου χεριού τον οικιακό εξοπλισμό τους και τον ίδιο τον ρουχισμό τους για να μπορέσουν να επιβιώσουν.

Το πρόβλημα όμως πάει πολύ πιο βαθιά. Στην ουσία πρόκειται για μια κρίση του ίδιου του κεφαλαίου το οποίο, κάτω από τις συνθήκες της 3^{ης} βιομηχανικής επανάστασης, έρχεται αντιμέτωπο με τα απόλυτα όρια του πραγματικού προτσές αξιοποίησης του. Αυτό σημαίνει ότι δυσκολεύεται όλο και περισσότερο στην υλοποίηση της λογικής του που δεν είναι άλλη από την ανάγκη του να επεκτείνεται αιώνια. Γι' αυτό οδηγείται σε μια διπλή πράξη απελπισίας, μια φυγή προς τα μπρος. Από τη μια μεριά γεννιέται μια τρομερή ορμή να κατακτήσουν όλους τους πόρους της φύσης και να τους μετατρέψουν σε άμεσο πεδίο της αξιοποίησης του κεφαλαίου. Από την άλλη μεριά οι κρατικά διοικούμενες δημόσιες υποδομές οφείλουν επίσης να μετατραπούν, ανεξαρτήτως τιμήματος, σε καπιταλιστική ατομική ιδιοκτησία.

Οι δευτερογενείς δημόσιοι τομείς μπορούν να μην τυπικά να ιδιωτικοποιηθούν, επειδή όμως με αυτό δεν αλλάζει ο οικονομικός ρόλος τους και ο χαρακτήρας τους, οδηγούνται αργά ή γρήγορα στην κατάρρευση. Αυτό σημαίνει ότι το κεφάλαιο δεν μπορεί να διατηρήσει τον επιτευχθέντα βαθμό κοινωνικοποίησης – που είναι δικό του προϊόν – και αρχίζει να από-κοινωνικοποιεί την κοινωνία. Το αποτέλεσμα είναι μια κοινωνία της κρίσης από μαζικά άνεργους και εκείνους που είναι λήπτες κοινωνικών βοηθημάτων, από φαινομενικά αυτοεργοδοτούμενους και εκείνους που έχουν ευέλικτα jobs με χαμηλούς μισθούς κλπ. Σε μεγάλες περιοχές του κόσμου, στην Αφρική, στην Λατινική Αμερική, στο Αφγανιστάν, στο Ιράκ, στην Μέση Ανατολή και στα Βαλκάνια, η κατάρρευση της «αργοπορημένης εκβιομηχάνισης» σε συνδυασμό με την νεοφιλελεύθερη «θεραπεία σοκ», με τις ιδιωτικοποιήσεις και τις περικοπές που υπαγορεύουν το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα έσπρωξαν ήδη τις κοινωνίες στην ανομία, το χάος και τον τρόμο (πολέμαρχοι, φαντασμαλιστές, τρομοκράτες κλπ. που φυτρώνουν σ' αυτό το έδαφος όπως τα μανιτάρια) όπως δεν τα γνώρισε ούτε η ίδια η τρομοκρατία του πρώιμου καπιταλισμού όπως την εκθέτει τόσο παραστατικά ο Μαρξ στο ξακουστό υποκεφάλαιο του πρώτου τόμου του «Κεφαλαίου» που φέρει τον τίτλο «Για την λεγόμενη πρωταρχική συσσώρευση του Κεφαλαίου» (Μαρξ: «Το κεφάλαιο», σελ. 738-778).

Οι ιδεολόγοι της αστικής δημοκρατίας και οι μανδαρίνοι της επιστήμης αντί να παραδεχτούν την παράλυση του σύγχρονου εμπορευματοπαραγωγού παγκόσμιου συστήματος σε όλες τις παραλλαγές του, προτίμησαν τα τελευταία 15-20 χρόνια να αγνοήσουν τα ανυπέρβλητα προβλήματα της οικονομίας και σκαρφίζονται διάφορες φτηνές ερμηνείες έξω από τις κατηγορίες της πολιτικής οικονομίας· προσπαθούν να πείσουν ότι όλ' αυτά τα προβλήματα του καπιταλισμού είναι παροδικά και δεν συνιστούν το κύκνειο άσμα αυτού του συστήματος. Αντί να περάσουν από την θετικιστική κατανόηση της πολιτικής οικονομίας στην κριτική των βασικών κατηγοριών του σύγχρονου εμπορευματοπαραγωγού συστήματος δηλαδή στην κριτική της «εργασίας», της αξίας, του χρήματος, της αγοράς, του επιχειρηματικού ορθολογισμού και του κράτους, προσδίδουν σ' αυτές τις βασικές κατηγορίες οντολογική υπόσταση και γι' αυτό μένουν εντελώς έξω από την αντίκρουση τους. Δεν θεωρούν τον καπιταλισμό σαν ένα ιστορικό κοινωνικό σχηματισμό αλλά ως υπερϊστορική προϋπόθεση του ανθρώπου γενικά, ως φυσικό φαινόμενο. Κατά συνέπεια ισχυρίζονται ότι αυτό που βιώνουμε σήμερα δεν πρόκειται για μια κατηγορική κρίση του εμπορευματοπαραγωγού συστήματος αλλά απλά και μόνο για μια κρίση ενός ορισμένου «μοντέλου συσσώρευσης» το οποίο θα αντικατασταθεί όπου να 'ναι από ένα άλλο, φτάνει να γίνουν οι σωστές μεταρρυθμίσεις με κύριο περιεχόμενο τις ιδιωτικοποιήσεις δηλαδή τη μετατροπή των πάντων σε ατομική ιδιοκτησία και την υποταγή τους κάτω από την προσταγή του επιχειρηματικού ορθολογισμού, της κερδοφορίας.

Αυτή η ολοκληρωτική ιδιωτικοποίηση του κόσμου οδηγεί τον καπιταλισμό οριστικά ad absurdum· η

καπιταλιστική κοινωνία γίνεται αυτοκαταστροφική. Η φυσική και η κοινωνική βάση του κόσμου καταστρέφεται με αυξανόμενη ταχύτητα: η πολιτική της ελαχιστοποίησης των κοστών και το outsourcing με κάθε τίμημα καταστρέφουν την υλική βάση των υποδομών συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που συναποτελούν το «κράτος προνοίας», και άρα τις αντικειμενικές προϋποθέσεις της ίδιας της λειτουργίας του καπιταλισμού.

Αυτή είναι η λογική του σημερινού παγκόσμιου καπιταλισμού της μειοψηφίας: να αποκλείονται, ελλείπει αγοραστικής δύναμης όλο και περισσότεροι άνθρωποι από στοιχειώδεις υποδομικές υπηρεσίες, να τίθενται κάτω από την αρμοδιότητα των γραφείων ευημερίας ή να απολύονται στο τίποτα. Το αποτέλεσμα είναι προβλέψιμο: τίποτα δεν θα λειτουργεί σωστά ή δεν θα λειτουργεί καθόλου και κανένας ή πολύ λίγοι θα μπορούν να πληρώνουν. Ο καπιταλισμός πρέπει τότε να κλείσει την ανθρώπινη κοινωνία (ακόμη και τη φύση) ελλείψει κερδοφορίας και να ανοίξει μια άλλη.

Δεκέμβριος 2007

—

Σημειώσεις

1. Όλα τα αποσπάσματα και οι αναφορές από τους τρεις τόμους του *Κεφαλαίου* και τις *Θεωρίες για την Υπεραξία* είναι από τις σχετικές εκδόσεις της Σύγχρονης Εποχής. Τα αποσπάσματα και οι αναφορές από τα *Grundrisse* είναι από την Γερμανική Έκδοση των Απάντων των Μαρξ-Ένγκελς, τόμος 42. (Dietz Verlag Berlin, 1983). Στα σχετικά αποσπάσματα σημειώνονται στην παρένθεση όπου έγινε κατορθωτό, οι αντίστοιχες σελίδες της Ελληνικής Έκδοσης των *Grundrisse* του Στοχαστή.
2. Όλα τα κείμενα αντλούν ιδέες από το έργο της Γερμανικής Θεωρητικής Σχολής της Κριτικής της Αξίας (*Wertkritik*) όπως έχει δημοσιευτεί στα περιοδικά *Krisis* και *Exit!* και στα βιβλία των Robert Kurz, Norbert Trenkle, Ernst Lohoff και άλλων. Στις περιπτώσεις που γίνεται ελεύθερη μετάφραση άρθρων αυτό δηλώνεται από την αναφορά στον τίτλο «σύμφωνα με τον Robert Kurz».

[Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση](#), [Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση](#), [Με τον Μαρξ Πέραν του Μαρξ \(Ιστοσελίδα\)](#), [Ηλεκτρονικά Άρθρα](#), [Δεκαετία 2010-2019](#), [2016](#), [Απροσδιόριστη Τοποθεσία](#)

From:

<https://movementsarchive.org/> - Κυπριακό Κινηματικό Αρχείο
Cyprus Movements Archive
Kıbrıs Sosyal Hareket Arşivi

Permanent link:

https://movementsarchive.org/doku.php?id=el:digital:metonmarx:market_state

Last update: 2025/09/18 10:36

